

1. nov. 38

№ 262

TARTU

TEOTAMINE KEHTIVAS

KRIMINAALSEADUSTIKUS

*1. detsembril 1938. a. kolmandal
auhinna väärilise
tunnustatud.
Autor: Villibalal Kangro
stud. jur.*

(KrS-s).

~~A~~ 2657

K. Jõhvi
Secretäri

Märgusõna: "Onus probandi"

Lõpetanud õigusteaduse. cum l. 12. IV 40. a.

Tartus, 1938. a.

3. Passiiv-subjekt kehtivas KrS..... 43

I ptk. Sissejuhatus.

A. Põhimõisteid. Teotamise eristamine teistest isikuvastastest süütegudest.....	Lk. 5
B. Au-mõiste.....	7
1. Au-mõiste Roomas.....	7
2. Germaani õiguse au-mõiste.....	9
3. Kaasaegne õiguslik au-mõiste.....	10
4. Kehtiva KrS-u seisukoht au-käsituse ulatuses	16

II ptk. Teotamine.

I Teotamise kui süüteo struktuur.....	18
A. Teotamine kui tagajärje- ja formaal-süütegu.....	18
B. Süüteo-subjekt.	25
C. Süüksarvatavuse eeldused	26
D. Negatiivsed elemendid.....	27
E. Teotamise passiiv-subjekt.....	31
1. Füüsiline isik.....	31
2. Kollektiivisik.....	37
3. Passiiv-subjekti piirsus.....	40
4. Juriidiline isik	42

5. Passiiv-subjekt kehtivas KrS.....	43
--------------------------------------	----

II Teotamise liigitelu üldiselt.

1. Absoluutne ja relatiivne.....	43
2. Sisuline ja sümboolne	45
3. Haavutamine ja laimamine.....	45

III ptk. Haavutamine.

A. Süütegu	47
B. Passiiv-subjekt.....	51
C. Negatiivsed elemendid.....	54
D. Haavutamise liigitelu	55
1. Vahenditu ja vahendlik	55
2. Solve ja hälve. (Teoga ja sõnaga haavutamine).....	59
E. Haavutamise liigitelu KrS-s	68
F. Süüteo-subjekt	69
G. Süüksarvatavuse eeldused	70
H. Haavutamise tüübid KrS-s	73
1. Lihthaavutamine	73
2. Kvalifitseeritud	73
3. Haavutamise lõppemine	81

<u>IV ptk. Laimamine</u>	82
A. Süütegu.....	82
1. Mõiste.....	82
2. Laimamise kui süüteo struk- tuur.....	83
3. Laimamise elementide eritelu....	88
B. Passiiv-subjekt.....	98
C. Süüteo-subjekt.....	103
D. Süüksarvatavuse eeldused.....	103
E. Exceptio veritatis.....	104
F. Laimamise lõppemine.....	109
G. Laimamise tüübid KrS+s.....	109
1. Lihtlaimamine.....	109
2. Kvalifitseeritud laimamine.....	110
H. 1. Laimamise ja haavutamise eris- tamine.....	112
2. Laimamise ja valesüüdistuse eristamine.....	114
I. Provokatsioon ja retorsioon.....	114
J. Teotamise lisakaristus.....	116
<u>V ptk. Lõppkokkuvõtteid</u>	117

Osundatud ja kasustatud kirjandus.

- Tagantsev-Jakobi, Ugolovnoje Uloženiye, 22. marta 1903, g, Riga, 1922.
- Liszt-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, Berlin-Leipzig, 1921.
- Vergleichende Darstellungen des Deutschen und Ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil, IV Band, Berlin, 1906.
- Mezger, Strafrecht, München-Leipzig, 1931.
- Armin Bickert, Objekt der Beleidigung, Frankenthal, 1908.
- Hammeley, Die Kollektivbeleidigung, Breslau, 1910.
- Herbert Engelhard, Die Ehre als Rechtsgut im Strafrecht, Mannheim-Berlin-Leipzig, 1910.
- E. Kern, Die systematische Abgrenzung der Verbrechenselemente bei der Beleidigung (Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 144), 1912.
- Sauer, Die Ehre und ihre Verletzung, Berlin, 1915.
- v. Gemmingen und Fürfeld, Zur Lehre Beleidigung Verstorbener (Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 66), 1905.
- Saarmann-Matto, Kriminaalseadustik, kommenteeritud väljaanne, Tallinn, 1937.

H. Kadari, Isikuvastased süüteod, Tartus, 1938.

1935.a. "Õigus".

1936.a. "Õigus".

1937.a. "Õigus".

RT, 1929 (Garnisoni määrustik).

Riigikohtu Kriminaalosakonna toimetus, 1936.
(RkhK toim. 542-1936).

Prof. H. Kadari loengud 1937/38.

Siisemalt ja selgemalt eristatava kategooria moodustavad isikuvastased süüteod passiiv-subjekti alusel. Siis kuuluvad deliktid, mis ohustavad¹⁾ elik kahjustavad hüvesid, mille vahetuks kandjaks on füüsiline isik. Selguse mõttes peatuma siinkohal lühidalt hüve ja passiiv-subjekti mõiste juures. Samajoonnes peame eristama hüvest veel hüvist²⁾ Hüve elik hüvise all tuleb mõista väärtust, mis isikuvastaste deliktide puhul on vahenditus seoses oma kandjaga. Hüve kajutab endas üldmõistet, väärtust metajuriidilise mõtte, väljaspool õigust, kuna hüvis sellevastu on aga puhtjuriidiline mõiste.

1) Ohu mõiste kohta vt. Meist-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, Berlin - Leipzig, 1921, lk. 148/149.

2) Hüvise kohta vt. K. Meiser, Strafrecht, München-Leipzig, 1931, lk. 188.

I peatükk. S I S S E J U H A T U S.

A. Põhimõisteid.

Teotamise eristamine teistest isikuvastastest süütegudest.

Teotamine kui iseseisev delikt on süütegude süsteemis käsitatav isikuvastase süüteona. Pretsiisseimalt ja selgeimalt eristatava kategooria moodustavad isikuvastased süüteod passiiv-subjekti alusel. Siia kuuluvad deliktid, mis ohustavad¹⁾ elik kahjustavad hüvesid, mille vahetuks kandjaks on füüsiline isik. Selguse mõttes peatume siinkohal lühidalt hüve ja passiiv-subjekti mõiste juures. Esmajoones peame eristama hüvest veel hüvist²⁾

Hüve elik hüvise all tuleb mõista väärtust, mis isikuvastaste deliktide puhul on vahenditus seoses oma kandjaga. Hüve kujutab endas üldmõistet, väärtust metajuriidilises mõttes, väljaspool õigust, kuna hüvis sellevastu on aga puhtjuriidiline mõiste,

¹⁾ Ohu mõiste kohta vt. Liszt-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, Berlin - Leipzig, 1921, lk. 148/149.

²⁾ Hüvise kohta vt. ka Mezger, Strafrecht, München-Leipzig, 1931, lk. 188.

õiguslikult tunnustatud ja kriminaalõiguslike norma-
mega kaitstud väärtus (ka õigushüvis). Hüve, kui
abstraktne tunnus on presumtiivne iga süüteo juu-
res, olgugi et ta otseselt ei esine. Hüvise all tu-
leb mõista aga ainult kaitseobjekti (Schutzobjekt),
immateriaalset, mille ohustamine elik kahjustamine
on käsitatav süüteona. Siia kuuluvad elu, tervis,
au, vabadus, avalik julgeolek jne. Hüvist peab oma-
korda lahus hoidma süüteo objektist, mille all
mõistetakse välist materiaalist eset, milles vastav
kriminaalõiguslikult relevantne tagajärg esile kut-
sutakse, näit. surmamise puhul põhjustatakse surm
inimeses ³⁾.

Mis puutub passiiv-subjekti, siis sellena on
käsitatav hüve elik hüvise vahetu kandja, s.o. isik,
keda süüteoga otseselt ohustatakse elik kahjusta-
takse - kahjukannataja. Olgu aga märkida, et sage-
li passiiv-subjekt võib olla kongruentne süüteo-ob-
jektiga, näit. surmamise juures.

Õiguslikult kaitstavaks hüveks, s.o. hüviseks,
millega teotamine on eristatav teistest isikuvastas-

³⁾ Prof. H. Kadari loengud, 1937/1938.

test süütegudest, on au, s.t. teotamine on süüte-
gu, mis sihitud au vastu. Au mõiste käsitamisele
asumegi järgnevas osas.

B. Au-mõiste.

Vaevalt ilmneb selgemalt teistel kriminaalõi-
guse aladel vaadete mitmekesisus ja vahelduvus,
nagu see esineb au vastu suunatud süütegude alal.
Au-mõiste ja süütegu selle vastu on ajaloo kestel
palju muutunud. Enne kui asume kaasaegse õigusli-
ku au-mõiste piiritlemisele, heidame pilgu au-mõis-
te ajaloolisele arengule, esmajoones käsitledes
seda rooma õiguses, kus nimetatud mõiste oli täies-
ti erinev tänapäeva au mõistest.

1. Au-mõiste Roomas.

Rooma au-mõiste tähendas täisõigusliku koda-
niku õigusvõimet ⁴⁾, sisaldades eneses materiaal-
set au, kõiki õigusi ja võimeid, mis olid omista-
tud täisõiguslikule kodanikule. Nimetatud õigus-
võime rikkena esines nn. iniuria (laiemas mõttes).

⁴⁾ ("dignitatis illaesa status legibus ac
moribus comprobatus").

Ühe või teise õiguse äravõtmine vähendas kodaniku au. Kodaniku aukaotust, mis tekkis seaduse eeldusel, kutsuti Vanas Roomas infamiaks. Seaduses olid loendatud teatavad häbistavad toimingud ⁵⁾ või kohtulikud karistused, mille tagajärjeks oli kodanliku au kaotus ⁶⁾⁷⁾.

Au vähenemist, mis tekkis isiku kõlvatu eluviisi tagajärjel ja mille üle oli otsustajaks kohuniku õiglane näeng, nimetati turpitudoks. Eluviiside paranedes võis sarnane persona turpis oma au tagasi saada. Ta ei võinud aga pärida, sugulased võisid tema kasuks tehtud testamendi tühistamist taotella.

Mis puutub teotamisse, siis otsene suuline sõim ei moodustanud teotamist. XII tahvliseaduste järgi tuli mõista "iniuria" all ainult teoga haavutamist, mis rikkus teise isiku kehapuutumatus ⁸⁾. Edasine

5) (näit. kahekordne abielu, näitlejana esinemine, kupeldamine)

6) (näit. vargus, kohuste hooletu täitmine)

7) (hääleõigus võeti, riigiteenistusest vallandati).

8) Vt. Vergleichende Darstellungen des Deutschen und Ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil, IV Band, Berlin, 1906, Karl Lilienthal, lk. 376
jj. Vrd. Liszt-Schmidt, op.cit.lk. 348.

õigus laiendas seda mõistet igale tahtlikule isiku häirimisele, haavutamisele. Olgu veel mainida, et juba XII tahvliseadused ähvardasid kapitaalset karistusega "si quis occentavisset sive carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri" 9).

Keisririigi ajal olid nn. libelli famosi (enamasti anonüümsed sõimukirjad) raskelt karistatavad.

2. Germaani õiguse au-mõiste.

Vastandina rooma õiguse au-mõistele püstitas germaani õigus au-mõiste, mis on saanud aluseks kaasaegsele õiguslikule au-mõistele. Germaani õigus ei tegelnud enam materiaalse auga, vaid aktsepteeris au kui sisemise väärtuse üksikisikus, seejärel nõudis isik ka selle mõttelise väärtuse tunnustamist teiste poolt. Rahvaõigustes leiame fikseerituna sõimu- ja teotussõnu ühes vastavate karistusmääradega. Hilisemais keskaja õigusallikais, eriti linnaõiguisis, leidub sätteid, mis normivad austaastamist kas andekspalumise, audeklaratsiooni või

9) Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 348.

kapitaalsete karistuste näol. Raskemal juhtumitel rakendati süüdlase suhtes ka mittevigastavaid kehaliisi karistusi, nagu häbiposti-asetamist jne.¹⁰⁾.

PGO¹¹⁾ mainib art. 110 sõimukirja ja ähvardab seda taliooniga¹²⁾. Maaseadusandlus omistas 16.-18. sajandini teotamise peamiselt eraõiguse valdkonda.

Kõigest eeltoodust nähtub, et germaani aumõiste polnud enam seoses kodaniku õigusvõimega, vaid sellest teravalt eristatav. Lõpuks olgu märkida, et Venemaal tekkisid auvastased deliktid palju hiljem¹³⁾.

3. Kaasaegne õiguslik au-mõiste.

Au on isikule omistatav sisemine väärtus. Nagu teame, eeldab aga iga väärtus mõistelt normi kui hindamisalust. Seespool isikutesfääri, esmalt perekonnas; siis sugukonnas, riigis, arenesid nõu-

10) Ibid.

11) "Peinliche Gerichtsordnung Karls V"

12) Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 348.

13) (Haavutamine teoga - 14. saj., sõnaga - 15. saj.).

ded, normid, milledega hakati hindama kaasinimese väärtust¹⁴⁾. Kui isik omas nõutavaid võimeid, omadusi, käitus nõuete järgi, siis omistati talle austust ja käideldi kui perfektse ühiskonnaliikmega¹⁵⁾. Sel viisil on au-mõiste pea kõigi rahvaste juures tekkinud, olenedes aga ajast, ruumist, kultuurilistest ja sotsiaalseist tingimustest¹⁶⁾. Nõuded, mis sugused oleks võetavad hindamisalusteks, tingivad omakorda inimese väärtuse mitmekesise mõistetavuse. Nii on doktriinis see küsimus vaieldav, seepärast pole huvituseta ja otstarbeta käsitleda mitmesuguseid seisukohti au-mõiste alal. Au all tuleb mõista teatavate kindlate inimlike omaduste omandamist¹⁷⁾. Need omadused on varieeruvad vastavalt inimeste soole ja spetsiaalsetele ülesannetele, mida inimesed kui seisuse, seltskonnakihi liikmed ja

14) Vt. Armin Bickert, Objekt der Beleidigung, Frankenthal, 1908, lk.8.

15) Ibid.

16) Ibid.

17) Vergleichende Darstellung des Deutschen und Ausländischen Strafrechts, Bes. Teil, Bd. IV, Berlin, 1906, Liepmann, Die Beleidigung, lk. 224. (Osundan edaspidi lühendatult Liepmann.)

kutseesindajad täitma peavad¹⁸⁾. Kristluse idee, et kõik inimesed on jumalalapsed ja võrdse väärtusega ning sama elusihti taotlejad, annab erisuguse au-mõiste - inima¹⁹⁾. Selle vaate järgi pole inimene ainult soo-, seisuse- või ametialaliige, vaid kui inimene evib ka spetsiifilist väärtust, mis kõigile inimnäolistele on aumõttes omistatav²⁰⁾. Liepmann²¹⁾ käsitab inimese au kui omaduste, võimete koondsisu, mis on vajalikud spetsiifiliste ülesannete täitmiseks. Nii eristab ta, käsitades inimest kui soolendit, sooau, isiku suhtlusväärtust - seltskonna-, ameti- ja seisuseauna, kaotamatut inimväärtust - inimauna, ja lõpuks isiku väärtust kultuuri teenistuses - isiksusauna. Esitatud liigitelu on mõeldav ainult sotsiaalses ühiskonnas, põhinedes inimeste koostoimele²²⁾.

Au määritlemist raskendab tunduvalt see, et au tavalises igapäevases suhtlemises omab kahekordse tähenduse, märgistades kord objektiivselt inime-

18) Ibid.

19) Ibid., lk.225.

20) Ibid.

21) Ibid., lk.227.

22) Ibid., lk.228.

se häid omadusi, väärtust, mis ilmnev isiku käitumises (nii väljenduses "aumees"), kord - subjektiivselt kujutlust, arvamust sellest väärtusest²³). Siit nähtub, et au-mõiste võib olla kahekülgne: 1) käsitatav sisemisest küljest, subjekti enda suhtes - subjektiivne au, inimese teadvuses tema eluavaldis- te alusel ja nende võrdlusel kõlblasisiku ideega tekkinud hinnang oma isiku kohta, olles aluseks eneseväärtuse hindamisele (sisemine au); 2) välisest küljest kui ühiskonnaliikme nõuet, et kaaskodanikud teda väärtuse kohaselt hindaksid ja sellekohaselt teda kohtleksid, see on isikule kaasinimeste kui hindajate poolt omistatav väärtus - objektiivne au (ka väline au)²⁴).

Bickert eristab inimese väärtust üldiseks ja individuaalseks (kodanlikuks) väärtuseks, viimast omakorda jagades spetsiaalseks ja spetsiaal-sotsiaalseks väärtuseks²⁵). Üldine inimväärtus on kõiki-

²³) Bickert, op.cit., lk.10. Vt. ka H.Engelhard, Die Ehre als Rechtsgut im Strafrecht, Mannheim - Berlin - Leipzig, 1910, lk.12. ? //

²⁴) Vt. Tagantsev-Jakobi, Ugolovnoje Uloženiye, 22.marta 1903.g., Riga, 1922, lk.1090.

²⁵) Bickert, op.cit., lk.15.

dele inimestele kogusalt võrdne. Seda väärtust omandame sündimisega ja kaotame surmaga. Spetsiaalne inimväärtus pole saavutatav sündimisega, vaid inimene peab ta omandama kõigi kõlbla- ja õiguskooste täitmise läbi, mis inimesele kui võrdõigusega ühiskonnaliikmele on kohustatav²⁶⁾. Ausse kui väärtusse võib nii negatiivselt kui ka positiivselt suhtuda, arvestades seda, kas ja kui võrra evib inimene kõlblate nõuete teostamiseks vajalikke omadusi ja võimeid, samuti kas ja kui võrra ta neid nõudeid täidab. Ses suhtes on inimese au käsitatav ee-tilise väärtusena²⁷⁾. Spetsiaal-sotsiaalse väärtusena käsitab Brickert väärtust, mis üksikisikule omistatav sotsiaalsete kohustuste täitmises. Ses mõttes võib rääkida aust kui isiku puhtsotsiaalsest väärtusest. Selle positiivne hindamine sõltub sest, kas isik omab vastavaid võimeid ja omadusi temale omistatavate eriliste sotsiaalsete ülesannete täitmiseks ja kas ning kuidas ta neid täidab²⁸⁾.

26) Ibid., lk.16

27) H.Kadari, Isikuvastased süüteod, Tartus, 1938, lk.139.

28) Ibid. Vrd. veel Liszt-Schmidt, op.cit., lk.350 ja Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1090.

Seega oleme jõudnud tulemusele, et au kui väärtus hõlmab eneses nii eetilise kui ka puhtsotsiaalse väärtuse. Doktriinis tekitab lahkarvamusi küsimus, kas arvestada auna isiku kogu käitumist, nii sotsiaalset kui ka kõlblat väärtust, või ainult üht neist. See annab omakorda võimaluse aukäsituseks kitsamas või laiemas mõttes. Ühede arvates aukäsituses peab piirduma ainult isiku kõlbla väärtusega. Au laiemas mõttes käsitajate poolt tuuakse taas vastuväiteid, et eetilised nõuded olivat ühised kõikidele, seepärast käsitles au kui eetilist väärtust, ei üska see inimese väärtust täielikult, sest inimese väärtuse hindamine teiste poolt ei peatu ainult isiku kõlblate omaduste juures, vaid on sõltuv kuuluvusest teatavasse sotsiaalsesse koondisse ja ses koondises kehtivaist nõudeist, eluviisist, ametist või lõppeks erilisest sotsiaalsest seisundist²⁹⁾.

Kahtlematult peab tõsitama, et au eetilise väärtusena ei üska tõesti seda osa isiku väärtusest, mis on sõltuv isikule omistatava puhtsotsiaalsete

²⁹⁾ Bickert, op.cit., lk. 16/17.

funktsioonide täitmisest. Eespoolesitatud väide, nagu oleks eetilised nõuded ühised kõigile, ei pea paika, sest üldistest eetilistest nõuetest on võimalik rääkida ainult teatava kultuurisfääri ruumilistes ja ajalistes piires. Neis piires esineb aga erinõudeid, mis kehtivad teatavasse sotsiaalsesse koondisse kuuluvate või elukutsete esindajate suhtes³⁰⁾. Näit. peale ministri ja kaupmehe suhtes kehtivate üldeetiliste nõuete kehtivad veel erinevad eetilised nõuded. Väljendus, mis ministri suhtes teotav, ei tarvitse kaupmehe au üldse riivata ja samuti ümberpöörduvalt³¹⁾. Siinjuures tuleb arvesse nn. professionaalne au³²⁾.

Käsitanud au nii kitsamas kui ka laiemas ulatuses, vaatame veel ses suhtes kehtiva KrS-u seisukohta.

4. Kehtiva KrS-u seisukoht aukäsituse ulatuses.

KrS-s on aktsepteeritud au kitsamas mõttes (kõlbla väärtusena). Tugipunkti selleks annab KrS

³⁰⁾ Kadari, op.cit., lk. 140.

³¹⁾ Bickert, op.cit., lk. 17.

³²⁾ Kadari, op. cit., lk. 140.

§ 506, mis käsitleb usalduse halvamist kui iseseisvat süütegu isiku sotsiaalse väärtuse vastu. Nimeetatud säte annabki meile võimaluse au-mõiste restringeerimiseks teotamise käsiteluks. Usalduse halvamisele kui süüteoale on oluline hüvena isiku sotsiaalne väärtus ja sellele põhinev usaldus tema võimetusse sotsiaalsete ülesannete täitmisel. Usaldus on vastav teataval määral välisele aule: viimane on, nagu eespool nägime, kaasinimeste kui hindajate poolt isikule omistatav kõlblas väärtus, usaldus aga väärtus, mida isik omab vastava seltskonna silmis oma sotsiaalsete ülesannete täitmise seisukohast.³³⁾

33) ^(vähemalt) Ibid., lk. 173.

II peatükk. T E O T A M I N E.

I. TEOTAMISE KUI SÜÜTEO STRUKTUUR.

A. Teotamine kui tagajärje- ja formaalsüütegu.

Kehtiv KrS käsitab teotamist ptk. 28 § 494 - 505, fikseerides teotamist kui teist isikut kõlb- lalt häbistavat käitumist³⁴). Tõuseb küsimus, kas esineb KrS-s teotamine tegemus- või tegematus-süüteona? Vastus sellele on kerge, kuna ei leidu kuski sätet, kus oleks fikseeritud pretensioon sõnas või teos teise isiku kõlbla väärtuse jaatamisele; samuti ei anta mingit tagamit lugupidamisele, vaid, nagu juba ülal nägime, teotamise kui süüteo moodustab teise isiku kõlblat väärtust mittetunnustav ja alavääristav käitumine³⁵), s.t. KrS-s esineb teotamine tegemus-, mitte tegematus-süüteona.

Edasi tõuseb küsimus, kas on teotamine tagajärje- või formaal-delikt?

1. Esimesena asume vaatlema presumptsiooni, mis püstitatud teotamise kui tagajärje-delikti

34) Vt. KrS § 494 ja 498.

35) Vrd. Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 349/350.

suhtes. Nagu teame, on tagajärje-süütegude oluliseks tunnuseks tagajärg ja kahjustatavus elik ohustatavus. Seepärast teotamise käsitamisel tagajärjesüüteona peaks ta olulise tunnusena eksisteerima au ohustamine elik kahjustamine meelendlikult. Sisesejuhatavas käsitelus eristasime au kui inimese sisemist väärtust ja välist väärtust, s.o. välist au. Kas teotamise puhul, antud juhtumil tagajärjesüüteona, on võimalik au kui inimese sisemise väärtuse või välise au ohustamine elik kahjustamine? Doktriinis on eriti au kui sisemise väärtuse rikutavuse suhtes lahkarvamusi. Üheltpoolt väidetakse, et au ses mõttes ei ole üldse ohustatav elik kahjustatav teiste poolt, vaid ainult au kandja isiku enese³⁶⁾ käitumise läbi³⁷⁾. Nii näiteks Bindingi³⁸⁾ arvates kangelase au ei kannatu selle all, kui ka kogu maailm talle lugupidamatust, põlastust omistaks. Samal seisukohal asuvad ka Kohler³⁹⁾ ja Hälschner³⁹⁾.

36) Vrd. Liszt-Schmidt, op.cit., lk.349: "Ehre im Rechtssinne ist nicht der durch Handlungen Dritter nicht verletzbarer innere Wert des Menschen..."

37) Vt. Bickert, op.cit., lk. 10-11.

38) "Das ideale Rechtsgut der Ehre ist durch dritte Hand absolut verletzbar" (Vt. Liepmann, op.cit., lk.229, nota 1.)

39) Ibid. ✓

Vastandseisukohil asuvaist olgu mainida Liepmanni ja A.M.Volkmani⁴⁰⁾, kelledest võrdlemisi põhjendatuna näib Liepmanni väide. Eelpooltoodud näite suhtes kangelase aust arvab Liepmann, et ülaltoodud seisukoht on kehtiv siis, kui põlguseavaldis haihtus ilma isikut, antud juhtumil kangelast, seemiselt riivamata. Tegelikult on olukord teisiti, väidab edasi Liepmann, sest iga raskem persistentne lugupidamatuse-, põlguseavaldis, isiku kõlbla väärtuse eitamine teiste poolt, võib isiku viia oma kõlbla isiksuse degenerereerumisele, röövida talt usalduse iseenesesse, oma kõlblatesse võimettesse ja omadusisse. Säherdune käitumine võtab sellega alustood kindlaks edasipüüdlamiseks elus ja reprimeerib täielikult isiku spetsiifiliste ülesannete sooritusvõime⁴¹⁾. Tagajärg võib veelgi raskeneda, kui säärane persistentne lugupidamatuseavaldis oli adresseeritud produktiivse loominguväärtusega isiku vastu. Tulemuseks on, et põlatatavast saab ise

40) Bickert, op. cit., lk. 11.

41) Liepmann, op.cit., lk. 229.

egoistlik ja kibe põlgur, tugeva iseloomuga inimesestki nõrk ning alaväärtuslik aferist⁴²⁾.

Peale eelpooltoodud au kui isiku sisemise väärtuse, võib kahjustada elik ohustada ka isiku nn. välist au, mis on isikule kaasinimeste kui hindajate poolt omistatav kõlblas väärtus⁴³⁾. Võimatu on käsitada teotamise objektina isikut, kes on kõlblalt alaväärtuslik⁴⁴⁾.

2. Teotamisele aga kui formaal-süüteo pole üldse oluline au kahjustamine elik ohustamine. Teotamisena on sel juhtumil käsitatav käitumine, mis antud tingimuses oma objektiivselt iseloomult on käsitatav teise isiku au eitavana. Täiesti ebaloluline on ka, kas isik, keda kahjustati elik ohustati, tõeliselt omas kõlblat väärtust või välist au. Seega teotamise kui formaal-süüteo juures esineb abstraktne ohtlikkuse presumpatsioon.

Teotamist kui formaal-süütegu võib käsitada

42) Ibid.

43) Vt. eespool, lk. 17.

44) Ja kuigi on antud sarnane isik, aga konkreetjuhtumil ei ohustata elik kahjustata ta sisemist väärtust, siis puudub muidugi ka teotamine kui delikt (Kadari, op.cit., lk.142).

nii laiemas kui kitsamas ulatuses: laiemas — kui käsitame süüteona igat teise isiku kõlblat väärtust eitavat käitumist, vaatamata sellele, kas see vastas tõsioludele või mitte, või kitsamas — käsitades süüteona ainult tõsioludega vastuolus olevat käitumist. Siinjuures tuleb aga sedastada, kas ja missugusel määral evib passiiv-subjekt kõlblat väärtust ja kas temale omistatav asjaolu on tõeale vastav või mitte.

3. Mis puutub kehtivasse KrS-u, siis siin esineb teotamine formaal-süüteona. Au ohustamist elik kahjustamist meelendlikult kui tagajärge ei käsita KrS üldse teotamise olulise elemendina, vaid tähkis on see, et käitumine oleks teist isikut häbistav⁴⁵⁾, teise isiku au eitav. Teotamise kui formaalsüüteo ulatuse käsituses on KrS asunud ülaltoodud laiemale seisukohale, käsitades süüteona iga teise isiku kõlblat väärtust eitavat käitumist, arvestamata, kas see on tõeale vastav või mitte. Seega on tõeliku varga nimetamine vargaks

⁴⁵⁾ KrS-u sõnastus (vt. § 494 ja 498).
Vt. ka nota 46.

KrS-u järgi ikkagi haavutamine. Tõeliselt toimunud teist isikut häbistava⁴⁶⁾ asjaolu avaldamine on laimamine (näit. ütlus: "Eile õhtul Süvalepp varastas minult taskukella"). Olgugi et laimamise puhul KrS annab võimaluse tõestada avaldatud asjaolu tõesust, on laimamine kui delikt ikkagi püsiv, sest exceptio veritatis esineb ainult karistatavust meelendlikult kõrvaldava tingimusena.

Nagu eespool nägime⁴⁷⁾, ei leidu õiguses aktiivset pretensiooni, teise isiku au jaatamisele, vaid teotamise moodustab teise isiku kõlblat väärtust eitav käitumine. Seepärast ei saa lugeda teotamiseks lihtsat viisakuse ja eetika reeglite ignoreerimist, nagu visiidile mittevastamine, tuttava tänaval mittetervitamine, peoleküllakutsele mittereageerimine⁴⁸⁾ — üks palub lahkesti, teine ei tee välja ega tänagi. Võib küll vihastuda, kuid juriidiliselt pole midagi teha. Riik ei saa nõuda,

46) KrS eristab teotamist: 1) haavutamiseks, s.o. häbistav ümberkäimine, käitlemine, avaldus, (vt. § 494) ja 2) laimamiseks, s.o. häbistava asjaolu avaldamine (vt. § 498).

47) Vt. lk. 22.

48) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1091.

et kõik kodanikud oleksid hästi kasvatatud. Samal ajal teeb teatavaid raskusi haavutava hinnangu ja kriitika piiritelu. Kriitika on eeskätt vaid töö, teose või sündmustiku hinnang, mitte aga isiku hinnang (ehkki neid lahus hoida on raske)⁴⁹⁾. Teotamist ei moodusta negatiivsete hinnangute avaldamine teise isiku nii vaimse tegevuse, loomingu, talendi, iseloomu kui ka kehalise tegevuse ja muude avalduste ja tulemuste üle⁵⁰⁾. Ka arvamuse avaldamine ei moodusta teotamist⁵¹⁾. Kriitikas on lubatud riivata isikut niivõrra, kui see on vältimatult hädavajalik töö, teose või sündmustiku hinnanguks, kui sellega otseselt ei ole rikutud autori isiku au. Ei tohi olla teotav (häbistav) nii kriitika yorm (selle all tuleb mõista kriitika sõnastust), mis ei või ühelgi juhtumil sisaldada häbistavaid avaldusi, sõnu⁵²⁾, kui ka sisu, mis ei tohi

49) Saarmann-Matto, Kriminaalseadustik, kommenteeritud väljaanne, Tallinn, 1937, § 494, ad komm. 3.

50) Vt. Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 352, ad III, 1 a. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1091.

51) Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 3.

52) Ibid.

sisaldada teotavaid mõtteid. Toodud põhimõtted kehtivad nii haavutamise kui ka laimamise⁵⁴⁾ suhtes.

B. Süüteo-subjekt.

Kes on mõeldav süüteo-subjektina? Sellena on käsitatav iga süüdivusvõimeline isik. Ekstseptsiooni moodustavad ainult kvalifitseeritud juhtumid⁵⁵⁾, kus nõutakse peale ülaltoodud tingimuse veel erilist õiguslikku kvalifikatsiooni.

Süüdivusvõime (lühendan sv.) on antud siis, kui isik on suuteline: 1) tunnetama, mõistma oma käitumise faktilist iseloomu ja õiguslikku tähendust ja 2) juhtima oma käitumist. KrS-u alusel võib eristada sv-et kõrvaldatavate põhjustena psühhopatoloogilisi nähtusi ja eluiga. Esimene üskab 1) vaimutegevuse haiguslikke rikkeid, 2) kehavast või haigusest tingitud mõistuslikku arenematust (idiodid ja kurtumad) ja 3) meelemõistusetust (vt. lk.53). Täieliku sv-e kõrval esineb ka partsiaalne (osali-

53) Tagantsev-Jakobi, op. cit. lk. 1091, ad.4.

54) Ibid., lk. 1101.

55) (nii haavutamise kui ka laimamise juures).

ne) sv. (vt. lk. 53). Vaideldav on Saarmann-Mat-
to's (§ 39 p. 12 komm.) sv-et kõrvaldava põhjuse-
na fikseeritud halvatus, mida aga ei saa viia ülal-
toodud 3 psühhopatol. tegurite gruppi. (Samal^V sei-
sukohal ka prof. Kadari, loengud 1937/38). Mis puu-
tub eluikka, siis viimasest tingitud arenematus ja
ebaküpsus kõrvaldavad sv-e. KrS § 40 alusel kehtib
laste suhtes kuni 12. a. absoluutne ja 12 - 17.a.—
relatiivne süüdivus — võimetus (KrS § 41). 17.a.
peale võib sv. puududa vaid psühhopatol. põhjusil.
Edasi on sv-e suhtes nõutav, et sv. peab olema an-
tud süüteo sooritamise ajal ja konkreetse süüteo
suhtes.

C. Süüksarvatavuse eeldused.

Süüksarvatavuse eeldusena esineb teotamise
puhul ainult tahtlus (nii dolus directus (tahetud
kujutus süüteost; subjekt taotleb seda, soovib
selle sooritamist) kui ka dolus eventualis (käi-
tumine, millesse subjekt suhtub ükskõikselt või
otseselt ei soovinudki). Ettevaatamatus ei tule
teotamise kui delikti suhtes arvesse. Mis puutub

teotamise katsesse, siis katsē ei ole karistatav⁵⁶⁾.

D. Negatiivsed elemendid.

Süüteo negatiivsete elementide all tuleb mõista neid eeldusi, mis peavad puuduma, et antud käitumine oleks käsitletav süüteona. Kui need elemendid esinevad, muutub käitumine õiguslikult lubatuks. Kehtiva KrS-u üldosas on fikseeritud 4 negatiivsete elementide kategooriat: käsu-, seadusetäite, hädakaitse ja hädaseisundi eeldused. Süüteo negatiivse elemendina esineb ka nõusolu, kuid viimane ei ole fikseeritud üld-, vaid eriosas. Nõusolu-probleem doktriinis vaieldav. Negatiivsete elementide suhtes võib kokku võttes üelda: et käitumine oleks käsitletav süüteona, peavad olema antud ülaltoodud elemendid negatiivselt.

Kõik öeldu on kehtiv ka teotamise kui delikti suhtes. Et teise isiku kõlblat väärtust eitav käitumine oleks käsitletav süüteona, on nõutav esmalt, et käitumine ei esineks õiguse või kohuse täitmise-

56) Vt. Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 6, § 495, ad komm. 5, § 496 ad komm. 4, § 499, § 500, ad komm. 4.

Vrd. ka Liszt-Schmidt, op.cit., lk.353, ad III, 2.

na (ühtlasi peavad puuduma ka hädakaitse- ja häda-
seisundi eeldused). Teotava käitumise süütegelik
iseloom välistub: 1) kui süüteo-subjekt omas õi-
gust sarnasele käitumisele oma ametliku või selts-
kondliku seisundi järgi, või 2) kui teotamine oli
tehtud kohuse teostamisel⁵⁷⁾. Kui keegi endal la-
suval kohuse või temale omistatud õiguse alusel
teeb teisele noomituse, hoiatuse, märkuse (näit.
ülem alluvale ametnikule), siis ei ole ta (üldosa
alusel) vastutav tehtud alanduste eest — qui iure
suo utitur, non laedit. Sama kehtib ka teadaannete,
esitiste jt. suhtes, mis tehtud isiku kutse või
kohustuse kohta, kui nad ei olnud teadlikult valed.
Sarnased süüksarvatavuse negatiivsed eeldused ei
sisaldu mitte isiku erilistes omadusis, vaid ta
käitumise tingimuses, ja seepärast niipea kui sar-
nane isik (õiguse-kohuse teostaja) ületas oma päde-
vuse piirid või käitus väljaspool noid tingimusi,
mille juures oli talle omistatud distsiplinaarvõi-
mu teostamine, siis on tema (teise isiku kõlblat
väärtust eitav) käitumine käsitatav süüteona⁵⁸⁾.

⁵⁷⁾ Tagantsev+Jakobi, op.cit., lk.1092, ad.2.

⁵⁸⁾ Ibid., ad 3.

Distsiplinaarvõim võib tekkida mitte ainult eriliste spetsiaalsete seaduse näitude alusel, vaid ka loomulike vahekordade, näit. sugulussuhete, kasvatususe, hariduse või lepinguliste suhete, tagajärjel⁵⁹⁾. Vanemad ei vastuta lastele tehtud noomituste ja laitude eest seni kui lapsed ei moodusta iseseisvat perekonda, majapidamist⁶⁰⁾. Sama kehtib ka noomituse, märkuse jne. tegemisel õpetaja-kasvataja poolt õpilasele elik kasvandikule, peremehe poolt teenijale jne. Seadusvastatus välistub peale eelpooltoodud aluste ka Riigikogu ja Riiginõukogu liikmete poolt Riigikogu üldkoosolekul, Riigivolikogus elik Riiginõukogus või nende komisjonides tehtud hääletamise või poliitiliste avalduste puhul⁶¹⁾. Poliitiliste avalduste mõiste on ebamäärane, kuid sarnleb kriitika mõistele⁶²⁾.

Et teotamise kui süüteo moodustab ainult teise inimese väärtuse eitamine, on doktriinis ja seadusandluses tehtud ekstseptsioon auühisuse alusel.

59) Ibid., ad 4.

60) Ibid.

61) Vt. 1933.a. PS § 48 ja kehtiv PS § 78 ja 89.

62) Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 4.
Vt. ka nota 51 ja 52.

Nii käsitatakse perekonda⁶³⁾ lahutamatu ühikuna⁶⁴⁾, mistõttu ühe perekonnaliikme au on käsiteldav ka teise elik teiste liikmete auna. Siit järeldub, et ühe perekonnaliikme teotamine teise poolt on käsitatav viimase eneseteotamisena, s.t. mittesüüteona. Seega antud juhtumil auühisus esineb süüksarvata-vuse negatiivse eeldusena.

Kehtiv KrS teeb siin ekstseptsiooni, fikseerides perekonnaliikme teotamist alanevate sugulaste poolt kvalifitseeritud süüteona.

Erilist tähtsust negatiivse elemendina omab veel teotamise puhul nõusolu puudumine: teise isiku teotamine tema nõusolekul⁶⁵⁾ ei moodusta süütegu.

Põhjenduse sellele saame alljärgnevast. Kuna teota-

⁶³⁾ Kehtiva KrS (§ 494 lg. 1 p. 1 ja § 499 lg. 1 p 1) järgi moodustavad perekonna ülenevad ja alanevad sugulased, vennad ja õed ja lõpuks — abikaasad, s.t. nimetatud isikud on käsiteldavad perekonnaliikmetena. — Vrd. ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1100 ad 4.

⁶⁴⁾ Tingimata on nõutav tegelik perekonna kui ühiselu ühiku eksistents.

⁶⁵⁾ Siinjuures tuleb silmas pidada nõusoleku eeldusi: nõusolek peab esinema tõsisena, nõusoleku avaldaja peab olema süüdivusvõimeline (vähemalt partsiaalselt) ja nõusolek peab olema antud käitumise silmapilgul.

misena on käsitletav teise isiku kõlbla väärtuse eitamine, seepärast eneseteotus ei moodusta süütegu. Kui isik loobub oma aust kui hüvisest, s.o. õiguslikult tunnustatud ja kriminaalõiguslike normega kaitstavast väärtusest, siis tuleb subintelligeerida ka nõusoleku lubamist eneseteotamiseks.

E. Teotamise passiiv-subjekt.

Teotamise passiiv-subjektina võib esineda üksikisik, teine füüsiline isik, kui ka kollektiivisik. Olgu mainida, et see on akuutsemaid küsimusi, mille suhtes esineb doktriinis lahkarvamusi ja vaidlusi.

1. Füüsiline isik.

Passiiv-subjektina on käsitletav, nagu juba ülal nimetatud, iga süüdivusvõimeline füüsiline isik. Osa doktriini omistab ka lastele ja vaimuhaigetele passiiv-subjekti kvalifikatsioonile.

a. Nii asub Bickert⁶⁶⁾ laste ja vaimuhaigete teotamise võimaluse suhtes jaataval seisukohal.

⁶⁶⁾ Bickert, op.cit., lk. 19 jj.

Nagu eespool nägime, baseerub Bickerti käsitus au kolmekordsel alusel, s.o. üldisel ja erilisel inimväärtusel ning erilisel sotsiaalsel väärtusel⁶⁷⁾. Kui lapsele ta elu algaastail ei saa omistada erilist väärtust, omab siiski üldist inimväärtust. Aegamööda hakkab laps teadvalt teotsema, eristama oma kitsas vaatesfääris häd ja halba, s.t. omab juba individuaalset väärtust⁶⁸⁾. Teatavat pidevalt kasvavat au kvantumi omab laps juba sündimisest alates, ilma auta pole ta kunagi⁶⁹⁾. Sellevastu Liszt omistab lapsele au alles siis, "wenn es in irgend einen Pflichtenkreis, etwa der Schulpflichten, eintritt und das Bewusstsein dieser Pflichten besitzt"⁷⁰⁾. Seega Liszt käsitab kooliastumist passiivse teotamisvõime algusena⁷¹⁾. Toodud Liszti seisukohta ei pea õigeks Bickert ja Liepmann. Bickert väidab, et Liszti vaatega võib ainult siis kaasuda, kui üldisel inimväärtusel poleks kaasinimeste aust-

67) Vt. nota 25 - 27.

68) Bickert, op. cit., lk. 19.

69) Ibid., lk. 30.

70) Liszt-Schmidt, op. cit., lk. 351.

71) Liepmann, op. cit., lk. 334, nota 1.

mise tähtsust⁷²⁾. Liepmann⁷³⁾ ei omista lapsele au mängimisel mängumurul ja kooliskäimise tõttu, vaid lapse astumisel tegelikku ellu. "Die Schule ist nur Erziehung für einen Beruf, nur Vorstadium des Lebens⁷⁴⁾."

b. Mis puutub vaimuhaigetesse, olgugi sündimisest peale annormaalsed, omavad nad siiski kindla miinimumi au, kaasasündinud inimväärtust⁷⁵⁾.

Enamasti omavad nad suuremal või vähemal määral ka erilist väärtust, mille välistab ainult eriliselt tugev vaimutegevuse häire. Üksikuil aladel võib ka vaimuhaige omada erilist sotsiaalset ja kõlblat väärtust⁷⁶⁾. See puudub täielikult vaid raskekujulistel idiotidel⁷⁷⁾.

Üheltpoolt doktriinis väidetakse, et au kvantum, mida inimene kord omandanud, säilib tema suh-

72) Bickert, op.cit., lk.20.

73) Liepmann, op.cit., lk. 334.

74) Ibid., nota 1.

75) Bickert, op. cit., lk. 20.

76) Ibid.

77) Ibid., lk. 21.

tes ka pärast vaimuhaigeks jäämist⁷⁸⁾. Vaimuhaigete hindamise juures ei saa aga arvestada seda väärtust, mida ta omas süüdivusvõimelisena enne haigestumist⁷⁹⁾, sest siis peaks olema enne haigestumist temale adresseeritud teatav käitumine ka hiljem sellisena käsitletav⁸⁰⁾. Kuna see pole nii, siis järeldub, et au kui hüvis on oma kvantiteedilt vähenenud⁸¹⁾. Täiesti ilma auta ei ole vaimuhaige kunagi, ja kuna tema au on ikkagi tuvastatav, siis on ka eeldatav au rikkumine, teotamine⁸²⁾.

c. Niisiis kokkuvõttes võime tõsitada isegi laste ja vaimuhaigete käsitamist teotamise passiivsubjektina. Tihti aga lapsed ja vaimuhaiged ei ole suutelised tajuma nende vastu sihitud teotava käitumise tähendust, sellega ka au väärtuse tähendust üldse⁸³⁾, seepärast antud küsimuse lahendamisel osa doktriini asub seisukohal, et l a s t e j a v a i m u h a i g e t e a u o n r i k u t a v

78) Ibid. Vt ka Liszt-Schmidt, op.cit., lk.351 ja Liepmann, op.cit., lk. 344.

79) Ibid.

80) Ibid., lk. 22.

81) Ibid.

82) Ibid., lk. 23.

83) Bickert ei pea aga neid momente üldse tähtsaks (vt. op. cit., lk. 23).

ainult siis, kui nad on võimelised hinnanguid teostama enda ja oma ümbruse kohta⁸⁴⁾.

d. Surnute teotamine (doktriinis vaieldav).
On mõeldav kaudne surnud isiku teotamine⁸⁵⁾. Vahenditu surnu teotamine pole eeldatav. Surnu pole enam elav inimene, ta on minetanud nii üldise inimkui ka eriväärtuse, olles surmaga välistatud iga-sugusest inimlikust sfäärist⁸⁶⁾, ta asub väljaspool juriidilisi suhteid, mis kaitstud kriminaalõiguse normega. Surnu ei taju vahenditult teotamist⁸⁷⁾. Surnu oma eluajal omas väärtuse, mille tooted säilivad ka pärast surma, olgugi et tema kui isiku otsene väärtus on lõppenud⁸⁸⁾. Tähtis on vaid seepärast surnud isikust säiliv m ä l e s-

84) Samuti ka Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 2 ja Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1093. Vrd. ka Liepmanni, op.cit., lk. 335.

85) Jaataval seisukohal surnu kaudse teotamise suhtes ka Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 2.

86) Bickert, op.cit. lk. 30.

87) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1094.
Vt ka Liepmanni, op.cit., lk. 339 jj., kus Liepmann tunnustab täielikult surnute teotamist. Vt ka Gemmingen-Fürfeld, Zur Lehre Beleidigung Verstorbener (Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 66) 1905, lk. 11. *v*

88) Bickert, op.cit., lk. 30.

t i s⁸⁹⁾). Nii on Saksa St.GB-le surnu au teotamine tundmatu, olgugi et ta käsitab § 189 perekonna- au ohustamist surnu teotamise läbi, mõeldes selle all "Beschimpfung des Andenkens eines Verstorbenen durch wider besseres Wissen erfolgende Behauptung oder Verbreitung von unwahren Tatsachen, die ihn bei seinen Lebzeiten verächtlich zu machen oder in der öffentlichen Meinung herabzuwürdigen geeignet gewesen wären"⁹⁰⁾. (Terminit "Beschimpfung" ei tule arvestada tehnilises mõttes, vaid enam tähenduseta⁹¹⁾).

Siit nähtub, et St.GB on aktsepteerinud mitte surnu au, vaid tema mälestuse teotamise.

Originaalne vaade käsiteldava küsimuse suhtes on Kohleril⁹²⁾, kes laseb surnu individuaalseid õigusi edasi kesta mõne aja. Surnu edasielamise kaitsmine peab sel juhul lasuma mahajäänud omaksetel⁹³⁾.

Tagantsev-Jakobi õigustab surnu teotamise

89) Ibid.

90) Liszt-Schmidt, op.cit., lk.358, ad V.

91) Ibid.

92) Bickert, op.cit., lk. 31.

93) Ibid.

jälitamist kas ainult usutunde huvides, kui kohustatud lugupidamise rikkumist surnu mälestuse vastu või elusolijate sugulaste huvides⁹⁴⁾. Sellejärgi võib vaadata surnu teotamisele nagu elava perekonnaliikme teotamisele.

Mis puutub kehtivasse KrS-u, siis § 494 kohaselt on k a u d s e l t mõeldav ka s u r n u d i s i k u t e o t a m i n e, k u i s e l l e g a r i k u t i p e r e k o n n a a u, k u s k a h j u s a a j a k s o s u t u b ü k s e l u s - o l e v a i s t p e r e k o n n a l i i k m e i s t⁹⁵⁾.

2. Kollektiivisik.

Meie sotsiaalses elus ei eksisteeri ainult üksikisikud, vaid ka üksikisikute kogud, kollektiivid, kes tervikuna kaavitavad sotsiaalse idee teostamist ja täidavad sotsiaalseid kohustusi⁹⁶⁾, sest iga isik omab riigis individuaalse elu kõrval ka oma ühiskondliku elusfääri, olles perekonna- või sugukonnaliige või kuuludes teatud seisusse, isiku-

94) Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 358, ad V.

95) Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 2.

96) Bickert, op.cit., lk. 34.

tegruppi, kes tegelevad ühel või teisel sotsiaalsel elualal⁹⁷⁾. Seepärast on loomulik, et iga sarnase isikutesfääri au peegeldub ta liikmete aul⁹⁸⁾. Isiklikule aule kaasub ta elemendina professionaalne, korporatiivne, seisuse- jne. -au⁹⁹⁾.

Domineeriv osa doktriinist jaatab kollektiivisiku au, kuid on ka vastupidisel seisukohal olijaid. Nii eitab Binding täielikult kollektiivile au omistamist: "Nur der einzelne hat Ehre, eine Kollektivehre von Familien, Ständen, Versammlungen, juristischen Personen, Firmen, Behörden, ist ein Unding! Sie entbehren des Menschenwertes, und der Mann soll noch gefunden werden, der etwa durch ein animalisches Schimpfwort eine Stiftung beileidigen könnte¹⁰⁰⁾." Tuleb aga tõsitada, et sarnase hinnagu aluseks on tõestamatu väide, et "ainult üksikisik omab au"¹⁰¹⁾. Edasi väidab Binding, et "jenen Kollektiveinheiten fehle die Voraussetzung des sittlichen Handelns¹⁰²⁾." Tegelikult on aga nende hinnang

97) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1093.

98) Ibid.

99) Ibid.

100) Liepmann, op.cit., lk. 351.

101) Ibid.

102) Ibid.

sõltuv sest, kui hästi või halvasti tervik funktsioneerib, mitte aga sest, kuidas täita üksikute liikmete aukonto¹⁰³⁾. Bindingi vastu toob Bickert väiteid, et kõik ühikuna käsitletavad isikutegrupid teatud ulatuses kindlasti au omavad ja niivõrra on kehtiv ka nende teotamise võimalus. Kuna aga kollektiivi otstarve enamasti on piiratud, siis eksisteerib ka kollektiivi teotamise võimalus piiratud ulatuses¹⁰⁴⁾.

Tavaliselt kriminaalkodeksites on fikseeritud teotamise passiiv-subjektidena käsitletavad kollektiivid. Kui aga teotav käitumine on vahenditult adresseeritud mõnele mittefikseeritud kollektiivisikule, siis antud juhtumil ei esine teotamise passiiv-subjektina mitte kollektiivisik, vaid iga füüsiline isik, kes kuulub sellesse ühikusse¹⁰⁵⁾. Kollektiivisikuna ei tule käsitada mitte ainult õiguslikult rakitud kollektiivi, vaid ka lihtsat puhtfaktilist üksikisikute ühikut, isegi kui ta omab ajutist ise-

103) Ibid.

104) Bickert, op.cit., lk. 38.

105) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1094.

loomu, nagu auditoorium, kui keegi pöördub teotava väljendusega terve auditooriumi (kuulajaskonna) poole¹⁰⁶).

3. Passiiv-subjekti piirsus.

Kollektiivi nimetuse kasutamisel on tingimuseks, et see üksikisikute kogu kujundaks eneses selgete ja kindlate tunnustega piiratud terviku. Ouline on seejuures tunnuste selgus, millel baseerub isikutekogu paljuse käsitletu tervikuna, mitte aga isikute arv¹⁰⁷).

Kui mingi rakingu kohta väidetakse, et see on pätlik raking, või kui kõneleja ütleb auditooriumi ees, et kuulajaskond on degenerantide-jõuk, siis esinevad teotamise passiiv-subjektidena sellesse ühikusse kuuluvad üksikud füüsilised isikud, mitte aga ühik (antud juhtumil raking või kuulajaskond)¹⁰⁸).

¹⁰⁶) Ibid.

¹⁰⁷) Ibid. Samuti ka Kadari, op.cit., lk. 145 ja Liepmann. Viimane käsitab kollektiivisiku all isikute ühendit ja seadist, mis kindlate ja pidevate samasuguste otstarvete ja funktsioonide tagajärjel moodustab kindla ühiku, hoolimata osavõtivate isikute arvust, vahelduvusest (op.cit., lk.348). Samal seisukohal ka Hammeley, kes ei näe piiravat tunnust arvus, suuruses (Vt. Hammeley, Die Kollektivbeleidigung, Breslau, 1910, lk. 24).

¹⁰⁸) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1094.

Süüdistust ei saa tõsta mitte rakingu nimel antud rakingu teotamises, vaid seda rakingut elik kuulajaskonda moodustavate üksikisikute kui passiiv-subjektide poolt¹⁰⁹⁾.

Teotamise passiiv-subjekt peab alati olema piiris, s.o. persona certa, teatud kindel isik. Alati peab olema kindel, kellele on adresseeritud teotamine¹¹⁰⁾. Sarnane teotamise passiiv-subjekti piirsuse jaoks pole nõutav teotatu nimega märgistamine, vaid piisab, et on nimetatud sarnased konkreetset olukorrad, milles võib seda isikut kergesti ära tunda, kellele subjekt oli adresseerinud oma teotava käitumise¹¹¹⁾. Ülaltoodut illustreerigu järgnev ütlus: "X Ringkonnakohtu esimees on kaabak." Siin ei märgistata passiiv-subjekti ta nimega, vaid ameti ja asutise kaudu. Säherduse teotamise passiiv-subjekti kaudselt, kuid küllaldase selgusega piiratud tunnusena võib esineda ka kollektiivnimetus, kuhu tema kuulub¹¹²⁾, näit. kuskil raudil keegi väidab sealviibiva rügemendi ohvitseri kuuldes, et X rügemendi

109) Kadari, op.cit., lk. 145.

110) Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 1094.

111) Ibid., lk. 1095.

112) Ibid.

ohvitserid on autud seelikukütid, siis antud juhtumil on teotamine adresseeritud piirsale kollektiivile — X rügemendi ohvitserkonnale, olgugi et kollektiivi all on subintelligeeritud ka raudil viibivat ohvitseri, sest kollektiivi kohta öeldu kehtib ka ta liikme — ohvitseri — suhtes. Kollektiivi piirsus kaob, kui kollektiivinimetus üskab määramatu indiviidide arvu, nagu natsiooni nime (ütlus "juut" ei moodusta teotamist¹¹³⁾), usulahku jne. Selline vihje on tüübi märgistus, mitte aga isiksuse teotamine¹¹⁴⁾.

4. Juriidiline isik.

Mis puutub juriidilise isiku kui niisuguse teotamisse, siis sarnane teotamine võib tuua vastutust, kui sellega riivatakse varanduslikke huve (krediidialvamise) või väljendatakse lugupidamatust riigile ta organite kaudu¹¹⁵⁾. Valitsev kaasaja doktriin eitab juriidilise isiku teotamist. Vastupidisel seisukohal asujaist olgu nimetada Kohlerit ja

¹¹³⁾ Selle vastu Liepmann, op.cit., lk. 350.

¹¹⁴⁾ Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1095.

¹¹⁵⁾ Ibid.

Franki¹¹⁶⁾. Üldistele kõigi suhtes kehtivatele
kõlblaeeskirjadele, kuna r e l a t i i v s e a u -

5. Passiiv-subjekt kehtivas KrS-s.

Kehtivas KrS-s esineb teotamise passiiv-subjektina nii üksik füüsiline isik kui ka kollektiiv. Kollektiivi käsitab aga KrS piiratud ulatuses, fikseerides sellistena vaid 1) sõjaväe (mitte kaitseliidu: vaieldav) vahtkonna, 2) väeosa ja 3) meeskonna¹¹⁷⁾. Teotades sõjaväe kui riikliku rakingu ühikuid, teotatakse sellega kaudselt ka riiki, seepärast võib öelda, et antud juhtumil eksisteerib kaudselt passiiv-subjektina hoopis riik. Piirsuse kohta kehtivad eelpoolfikseeritud nõuded¹¹⁸⁾.

II Teotamise liigitelu üldiselt.

1. Absoluutne ja relatiivne.

Doktriinis eristatakse au ka a b s o l u u t -
s e k s ja r e l a t i i v s e k s, millest esimene on laiem, teine — kitsam. Absoluutse auna käsitletakse igale inimesele omistatavat kõlblat väärtust,

¹¹⁶⁾ Hammeley, op. cit., lk. 27.

¹¹⁷⁾ KrS § 495 ja 499. Vt. ka Garnisoni määrus-tik (RT - 1929).

¹¹⁸⁾ Vt. eespool, lk. 40 jj. (piirsus).

mis vastab üldistele kõigi suhtes kehtivatele kõlblaeeskirjadele, kuna r e l a t i i v s e a u n a a g a — kõlblat väärtust, mis eeldatav inimese kui teatava sotsiaalse grupi liikme või teatava kutseesindaja suhtes (professionaalne au)¹¹⁹⁾.

Toodud au eristelul baseerub omakorda teotamise eristelu absoluutselt ja relatiivselt teotavaks käitumiseks. Esimesena käsitellakse käitumist, mis teotav kõikjal ja iga inimese suhtes, teisena — käitumist, mis teotav ainult teatavas sotsiaalsesse gruppi kuuluva liikme suhtes, või mis rikub professionaalset au. Absoluutselt teotav käitumine pole siiski selle sõna täpsas mõttes absoluutne, sest ei eksisteeri väljaspool aega ja ruumi kõigi suhtes kehtivaid kõlblareegleid¹²⁰⁾. Tegelikult võib käsitada ka iga käitumist relatiivselt teotavana ses mõttes, et käitumise teotav iseloom on sõltuv neist konkreetseist tingimustest, millest ta aset leiab. Need võivad olla kas objektiivsed, nagu sõltuvus sfäärist, kuhu kuuluvad nii

119) Vt. nota 29 - 31.

120) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1090, ad 5.

teotaja kui ka teotatav, või - subjektiivsed, olenedes teotatava tundlikkuse ja nõudlikkuse mää-
rast¹²¹⁾). Nii ei tarvitse käitumine, mis haritud
inimeste ringis esineb teotavana, osutada selleks
lihtrahva hulgas¹²²⁾; käitumine, mis ühele näib ole-
vat ükskõikne, võib teisele, kes kaitseb oma isik-
likku väärtust, osutada isegi alandavaks.

2. Sisuline ja sümboolne teotamine.

Sisuliselt teotavana esineb käitumine siis,
kui kõlbla väärtuse eitamine seisneb vastavate mõ-
tete, otsustuste või faktide avaldamises, kuna süm-
boolse teotamise all tuleb mõelda aga käitumist,
mis väljendab teise isiku kõlbla väärtuse eitamist
märkide abil, millistel on teotav tähendus, kuid
mis ei märgista mingit kindlat mõtet.

3. Haavutamine (isiklik auhaavamine ja laimamine.

Teotamine võib seisneda: 1) kas käitumises,
mis on adresseeritud vahenditult teise isiku kõlb-
lale väärtusele, otseselt väljendades teise isiku

121) Ibid.

122) Ibid.

kõlbla väärtuse alahindamist, või 2) isikule kõlblalt lubamatute faktide omistamises, mis tingivad selle isiku kõlblalt alahindamise, teiste silmis alandamise ja hää nime alavääristuse. Neil alustel ongi eristatav haavutamine ja laimamine.¹²³⁾

Mis puutub kehtivasse KrS-u, siis eristab viimane teotamist haavutamiseks ja laimamiseks. Järgnevas osas asumeegi haavutamise käsitamisele.

¹²³⁾ Vt. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1090. ?
Kadari, op.cit., lk. 149.
¹²⁶⁾ Vrd. ka Liepmanni, op.cit., lk. 230 jj.

III peatükk. H A A V U T A M I N E.

A. Süütegu.

"Süüdlast tahtlikus isiklikus haavamises seesuguse ümberkäimise või avaldusega, mis häbistas haavatut ennast või ta perekonna, olgugi surnud liiget, karistatakse selle teotamise eest....."124).

Ülaltoodud sättest nähtub, et kehtiva KrS järgi on haavutamise teokoostiseks teise isiku tahtlik teotamine teda või tema perekonnaliiget häbistava ümberkäimise, käitlemise või avalduse kaudu.

Haavutamine on teostatav nii passiivsubjekti juuresolekul kui ka tagaselja¹²⁵⁾.

Kehtiv KrS on aktsepteerinud süüteona ainult isikliku haavutamise¹²⁶⁾, mitte aga tagaselja, s.t. haavutamine peab olema sihitud pas-

124) KrS § 494.

125) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099.

126) KrS § 494.

siivsubjekti vastu, väljendatud ta juuresolekul¹²⁷⁾. KrS järgi on haavutamisele kui süüteole nõutavaks eelduseks, et passiivsubjekt näeks, kuuleks või tunneks¹²⁸⁾.

Juuresolija haavutamisenä tuled käsitada ka eemalolija haavutamist, kui see isiklikult seda aktsepteerib. Sel alusel esineb süüteona ka haavutamine eriliste seadiste, igasuguste kõnet edasiandvate sidevahendite, nagu ruupori ja telefoni kaudu, või ka kirja teel. Nii võib käsitleda haavutavana sõimusõnu, mis öeldud ruupori või telefoni läbi¹²⁹⁾. Telefoni fikseerib Tagantsev-Jakobi kui seadist, mis annab võimaluse kuulda häält sarnasele kaugusele, mille juures ta poleks tavalisis tingimisis kuuldav¹³⁰⁾. Haavutamine jääb ikka suuliseks ja passiiv-subjekti poolt isiklikult

127) Samuti ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099 ja Liepmann, op.cit., lk.247.

128) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099 ja Kadari, op.cit., lk.150.

129) Samuti Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099, Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad.komm.3 ja Kadari, op.cit., lk.150.

130) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099.

tajutuks, kuigi see oli üle antud telefoni kaudu, sest see asjaolu, et subjekt ja haavutatav teineteist ei näe, ei evi üldse mingit tähtsust haavutamise koostisele¹³¹⁾.

Mis aga puutub haavutamisse kirja teel, siis on see süüteona käsitletav vaid sel juhul, kui kiri, mis sisaldab haavutamist, satub passiivsubjekti kätte autori teadmisel ja tahtel¹³²⁾, kas isikliku üleandmise teel, posti läbi saadetuna, üleantuna kolmanda isiku poolt, või asetatud sarnaste paberite ja dokumentide hulka, mis alluvad passiiv-subjekti läbivaatamisele, ühesõnaga — kohta, kust passiivsubjekt seda võiks leida, ja lõpuks — kui haavutavaid väljendusi või kujutisi sisaldav kirjutis on välja jagatud, saadetud või mingil teisel viisil levitatud rahva seas, nii et ta võib ka sattuda passiiv-subjekti kätte¹³³⁾. Kirja puhul on nõudeks, et kiri peab olema adresseeritud pas-

131) Ibid.

132) Samuti Kadari, op.cit., lk.150 ja Liepmann, op.cit., lk.247.

133) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099/1100.

siiv-subjektile. Tõuseb aga küsimus, kas käsitleda kirjalikku haavutamist süüteona või mitte, kui haavutav kirje satub passiiv-subjekti kätte juhuslikult ilma autori tahtmata. Sellele saab eeltoodu põhjal vastata kindlasti eitavalt¹³⁴).

Teisele isikule kõlblat lubamatu fakti omistamine esineb haavutamisenä ainult siis, kui seda passiiv-subjekt isiklikult aktsepteerib, ühtlasi toimudes tingimuses, kus pole võimalik tema levitamine, näit. kirjas. Kui ta toimub aga tagaselja või kuigi passiiv-subjekti juuresolekul, kuid ka kolmanda isiku juuresviibimisel, siis pole enam tegemist haavutamisega, vaid juba laimamisega. Vahetult teise isiku kõlblale väärtusele adresseeritud haavutamine ei esine tagaselja toimumisel üldse süüteona; toimub ta aga passiiv-subjekti või kolmandate juuresolekul, siis ei muuda viimane asjaolu tema kui süüteo iseloomu¹³⁵).

134) Juhuslikkuse suhtes vt. ka Liepmanni, op.cit., lk.247.

135) Kadari, op.cit., lk.151.

Nagu eespool nägime, on haavutamisele kui deliktile oluline subjekti vahenditu sidundus passiiv-subjektiga. Pole aga oluline kolmandate juuresolek või üldse haavutamise toimumine eeldusil, kus ta võiks üllituda, kusjuures viimane asjaolu omab ainult kvalifitseerivat tähendust¹³⁶⁾. Mis puutub kolmandate juuresolekusse, siis omas see vaid tähtsust haavutamise tuvastamise seisukohast, s.o. protsessuaalselt¹³⁷⁾.

võimet. Samal seisukohal ks Tagantsev-Jakobi:

B. Passiiv-subjekt.

Haavutamise passiiv-subjektina võib esineda nii iga teine füüsiline isik kui ka kollektiiv-isik¹³⁸⁾. Osa doktriini käsitab passiiv-subjektina iga füüsilist isikut, mitte ainult süüdivusvõimelist, vaid ka last ja vaimuhaiget¹³⁹⁾.

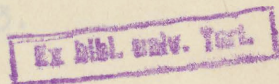
¹³⁶⁾ Ibid., lk.150. Samuti ka Tagantsev-Jakobi,

¹³⁷⁾ op.cit., lk.1103.

Ibid.

¹³⁸⁾ Vt. eespool, lk. 31 jj.

¹³⁹⁾ Ibid., lk. 32 - 34.

Kehtiv KrS käsitleb süüteoena ainult haavutamist, mida passiiv-subjekt on isiklikult aktsepteerinud¹⁴⁰⁾, s.t. KrS järgi haavutamise passiiv-subjektina on käsiteldav vaid isik, kes on suuteline mõistma käitumise haavutavad tähendust üldse¹⁴¹⁾, s.t. passiiv-subjektina on käsitatav ainult süüdivusvõimeline isik, kusuures tuleb arvestada partsiaalset süüdivusvõimet. Samal seisukohal ka Tagantsev-Jakobi: haavutamise passiiv-subjektidena ei ole käsiteldavad lapsed, kes pole teadlikud oma isiklikust aust, samuti ka vaimuhaiged ja hullumeelsed, üldiselt — isikud, kes sel ajal kui neid haavutatakse, ei mõista seda haavutavat käitumist¹⁴²⁾. Kas võime siis karistadagi sõimu eest, mis adresseeritud isikule, kes viibib meelemõistusetus olekus¹⁴³⁾. Meelemõistusetus ehk teadvusetus

140) Ibid., lk. 50.

141) Ibid., lk. 34 ad.c.

142) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1093.

143) Ibid.

hõlmab: 1) normaalse une ja uinumise hüpnoosi mõjul ning 2) viha ja hirmu tugeva afekti, minestuse, teadvuse kaotuse alkoholi ja narkootiliste ainete mõjul ning vaimupimeduse seisundi¹⁴⁴⁾. Samuti pole sõimamine mõeldav hullumeelse suhtes¹⁴⁵⁾. Isikut sarnase käitumise eest võib süüdistada ainult humaansuse puudumise või ühiskondliku kõlbla tunde häirimise eest, mitte aga haavutamises¹⁴⁶⁾. Isik võib kannatada mingi mania all, aga tunnustatakse siiski süüdivusvõimeliseks, kui toimepandud konkreetne haavutamine kui süütegu ei olnud seoses haigusega (partsiaalne süüdivusvõime).

Mis puutuvad kollektiivisse ja haavutamise passiiv-subjekti piirsusse, siis nende suhtes kehtivad eelpoolnimetatud tingimused¹⁴⁷⁾.

Kehtiv KrS käsitab passiiv-subjektina

¹⁴⁴⁾ Kadari loengud 1937/38.

¹⁴⁵⁾ Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1093.

¹⁴⁶⁾ Ibid.

¹⁴⁷⁾ Vt. eelpool, lk. 37 - 42.

igat füüsilist isikut kui ka kollektiivi¹⁴⁸⁾. Kollektiividena esinevad, nagu juba teotamise üldises käsitelus mainitud, sõjaväe vahtkond, väeosa ja meeskond, kusjuures nende haavutamine on käsitatav kvalifitseeritud haavutamiseksena.

C. Negatiivsed elemendid.

Siin kehtivad jällegi eelpoolkäsiteldud alused. Nii välistub seadusvastasus peale üldiste aluste¹⁴⁹⁾ ka Riigikogu liikme poolt tehtud poliitiliste avalduste, auühisuse (haavutamine abikaasade¹⁵⁰⁾, samuti ka vanemate ja laste vahel) ja lõpuks - nõusolu puhul¹⁵¹⁾, millistest erilist tähtsust tuleb omistada viimasele: teise isiku haavutamine tema nõusolekul

¹⁴⁸⁾ Ibid., lk. 43.

¹⁴⁹⁾ KrS §44 jj.

¹⁵⁰⁾ Nii võivad abikaasad vabalt teineteisele öelda "komplimente", ilma et see kohut huvitaks (laimata siiski ei või).

¹⁵¹⁾ Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad komm.4 ja Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1092.

ei moodusta süütegu¹⁵²⁾.

D. Haavutamise liigitelu.

1. Vahenditu ja vahendlik haavutamine¹⁵³⁾.

Iga isik võib olla haavutatav mitte ainult oma isiklikus aus, vaid ka kitsama sotsiaalse kujundi, professionaalses aus, kui temale kui teatavale kutse-esindajale on adresseeritud kõlbla väärtuse alahindamine¹⁵⁴⁾. Kõigil neil tingimustel kui haavutamine oli vahenditult adresseeritud juuresviibijale, on tegemist meil vahenditu haavutamisega¹⁵⁵⁾. Sellise haavutamise liigi kõrval esineb juhuseid, kus mitmete isikute ühendise, koondise liikmete au käsitellakse niivõrra ühisena, jagamatuna, et

¹⁵²⁾ Vrd. ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1093, ad 6: "... haavutamine ei allu karistusele kui kahjukannataja ise oli nõus temale tehtud häbistava teo või sõnaga: printsiip - v o l e n t i n o n f i t i n i u r i a - on kõige enam tarvitata^v haavutamise puhul". Samuti ka Kadari, op.cit., lk.147.

¹⁵³⁾ (ka otseseks ja kaudseks nimetatav).

¹⁵⁴⁾ Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100.

¹⁵⁵⁾ Ibid.

ühele adresseeritud haavutamine peegeldub vahenditult ka teistele liikmetele¹⁵⁶). Sarnaseks koondiseks, nagu juba eelpool nägime, on perekond¹⁵⁷). Perekonnaliikmete auühisusest järeldeb, et ühe perekonnaliikme kõlbla väärtuse alahindamine on käsitatav ka teise elik teiste haavutamisenä¹⁵⁸). On selge, et sarnase koondise, s.o. perekonna, au eksistents peab olema eriti tunnustatud seaduses, kus on otsekohene viide vahendliku haavutamise karistatavusele. Vastutust vahendliku haavutamise eest ei eeldata haavutamise karistatavusest üldse ja ta ulatus ei tohi ületada seaduses määratud piire¹⁵⁹). Ühe perekonnaliikme haavutamine on käsitatav ka teise haavutamisenä, kui see perekonnaliige, kellele vastav haavutav käitumine adresseeritud, ei

156) Ibid. Sarnu veatu reabatsioon ei muutu

157) Samuti Kadari, op.cit., lk.151/152 ja Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100.

158) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 2.
Samuti Kadari, op.cit., lk.151. - Vt.ka
Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad komm. 4.

159) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 2.

ennast või ta perekonnas, olguigi sarnud liiget...."

164) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 5.

viibi juures. Juures mitteolija haavutamine on haavutamine tagaselja¹⁶⁰). Kui aga sarnase haavutamise aktsepteerib juuresviibija perekonnaliige, on auühisuse tõttu haavutamine kui süütegu antud ja passiiv-subjektina on käsitletav haavutamist vahenditult aktsepteerinud perekonnaliige¹⁶¹).

KRS¹⁶²) eristab haavutamist vahenditult ja vahendlikuks, lähtudes sellest, kas haavatav käitumine oli adresseeritud juuresolija aule või tema perekonna-, olgugi surnud liikme aule¹⁶³).

Nii näeme, et on tähtsuseta, kas haavatav viibib elus või mitte. Surm ei purusta perekondlikke sidemeid, vaid sarnase isiksuse ideaalse hüvise, nagu au, suhtes isegi tugevndab¹⁶⁴). Surnu veatu reputatsioon ei muutu

¹⁶⁰) Ibid.

¹⁶¹) Kadari, op.cit., lk.152. Vrd. ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 3.

¹⁶²) KRS §494.

¹⁶³) Vrd.KRS-u sõnastust: "... mis haavatut ennast või ta perekonna, olgugi surnud liiget...."

¹⁶⁴) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 5.

mitte ainult kallimaks kõigile järelejäänud omakseile, vaid sidundub veel tihedamalt nende auga¹⁶⁵⁾. Seepärast ongi seaduses fikseeritud, et vahendlik haavutamine võib olla adresseeritud ka surnud perekonnaliikmele¹⁶⁶⁾.

Kehtib põhimõte, et vahenditul haavutamisel on alati eesõigus vahendliku haavutamise suhtes¹⁶⁷⁾. Seepärast isa juuresolekul pojale adresseeritud haavutamise eest võib isa tõsta süüdistuse ainult juhul, kui poeg ei viibinud haavutamise juures. Vahenditult haavutatu ei või tõsta süüdistust tagaselja haavutamisele¹⁶⁸⁾. Kui vahenditult haavutatu ei tõstnud süüdistust, siis ei oma selleks õigust ka vahendlikult haavutatu¹⁶⁹⁾. Kui vahendlikult haavutatutena esineb mitu isikut, siis rakendatakse mitme

165) Ibid.

166) Ibid.

167) Ibid., ad. 6.

168) Ibid., ad 7.

169) Ibid.

isiku üheaegse haavutamise suhtes kehtivaid norme, s.o. igäüks haavutatuist evib iseseisva õiguse süüdistusele¹⁷⁰⁾.

Lõpuks olgu siinkohal puudutatud veel üht erilist küsimust, nimelt kas saab vastutusele võtta pruudi haavutamise eest? Kas pruut on perekonnaliige? Sellele küsimusele tuleks vastata eitavalt, sest perekonna-mõiste seaduse fikseeringu järgi ei hõlma pruuti, küll aga seaduslikku abi-kaasat.

2. Teoga ja sõnaga haavutamine (solve ja hälve).

Kaasaja kriminaalõiguses tavatsetakse eristada üldiselt kaht haavutamise liiki: 1) solve (reaal-iniuria) e h k t e o g a h a a v u t a m i n e, ja 2) hälve (verbaal-iniuria) e h k s õ n a g a h a a v a m i n e¹⁷¹⁾.

a. Solvena esineb haavutamine liigutustega, mis evivad teise isiku au eitavat tähendust. Seega solve on alati sümboolselt haavutamine.

170) Ibid.

171) Tagantsev-Jakobi eristab kolmandana veel kirjalikku, käsitades viimast eraldi sõnalisest (vt.op.cit.,lk.1099,ad 10).

Solves tuleb eristada 2 liiki:

1) solve, mis ei riku teise isiku kehapuutumatust, kuhu kuuluvad teisele isikule suunatud liigutuste sooritamine, mis sümboolselt väljendavad ta isiksuse lugupidamatust, alahindamist, näit. keele- ja pikaninanäitamine, käega, kepiga nina all vehkimine jne.¹⁷²⁾;

2) solve, mis rikub teise isiku kehapuutumatust, näit. kätega näo puudutamine, soengu segijamine, isegi teatud tingimustel teise isiku kaisutamine, suudlemine vastu tahtmist (nagu võõra naisisiku suudlemine), kraest kinnivõtmine, rõivaste maharebimine, naisel seeliku üleskiskumine, peakatte mahalöömine ja rida teisi haavutavaid käitumisi, mis puudutavad inimest, nagu veega või mustusega ülekallamine, sülitamine näkku jms.¹⁷³⁾ Kui kehapuutumatuse rikkumine on ühenduses füüsilise kannatuse tekitamisega, siis on ta käsitatav isikuvastase vägivallana¹⁷⁴⁾.

¹⁷²⁾ Ibid., lk.1098, ad 6.

¹⁷³⁾ Ibid., lk.1097/1098.

¹⁷⁴⁾ H.Kristal, Märkmeid H.Madissooni artikli "Isiku vigastusi KrS-s" kohta, "Õigus" 1936, lk.83 (alamal osundatud Kristal-Kadari).

Nii näeme, et käsiteldaval solve liigil on ühine alus isikuvastase vägivallaga omavolilise kehapuutumatus rikkumise suhtes. Vahe aga seisab järgnevas: isikuvastane vägivald, (vägivald) kui omavoliline kehapuutumatus rikkumine seisneb oma objektiivselt loomult füüsilise kannatuse¹⁷⁵⁾ tekitamises, solve - aga kui omavoliline kehapuutumatus rikkumine ei ole ühenduses füüsilise kannatuse tekitamisega, olles objektiivselt¹⁷⁶⁾ hinnatav häbistava, teise isiku kõlblat väärtust alahindava käitumisega¹⁷⁷⁾. Seepärast eelöeldu põhjal, näit. mütsi mahalöömine, on käsitatav solvena ainult siis, kui ta ei ole ühenduses füüsilise kannatuse tekitami-

175) Ibid., nota 13: "Füüsilise kannatuse all tuleb mõista kehalise mõjustuse läbi tekitatud kehalist valu või halba enesetunnet. Vrd. ka H. Madissooni "Isiku vigastusi KrS-s, "Õigus" 1935, nr. 10, lk. 453. - Olgu mainitud, et hingeline kannatus pole isikuvastase vägivalda juures oluline (Kristal-Kadari, op.cit., lk. 83).

176) Ei oluline see, kas teotatav tõeliselt end tundis solvatuna või mitte (Kristal-Kadari, op.cit., lk. 84, nota 14).

177) Ibid., lk. 84.

sega, igal juhul ta on aga teise isiku au eitav.

Ülaltoodu suhtes aga Saarmann-Matto¹⁷⁸⁾ on vastupidisel seisukohal, fikseerides, et "auhaavamise sihiga kehapuutumatus rikkumine, mis kutsus välja pahatunde, on isikuvastane vägivald". Peab aga nentima, et eespooltoodud näide mütsi mahalöömisest võib esineda isikuvastase vägivallana ainult siis, kui ta on füüsilist kannatust tekitav; kui aga ta tagajärjeks on tervisriike, siis on antud kehavigastamine¹⁷⁹⁾.

On mõeldavad, kuid KrS-u seisukohalt vaieldavad, veel järgmised isikuvastase vägivalla ja solve eristelud: 1) Solve hõlmab nii füüsilist kannatust tekitava kui ka mittetekki-

178) Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad komm 3 ja §498, ad 5.

179) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1097, ad 5. - Kehavigastust teistest süütegudest eristavaks tunnuseks on see, et ta on tervisriiket põhjustav käitumine. Kehavigastus võib olla identne tervisrikkega, tavaliselt aga mõeldakse kehavigastuse all ikkagi tervisriiket tekitavat käitumist (Kristal-Kadari, op.cit., lk.86). Vrd. ka H.Madissooni, op.cit., lk.439. Vt. ka H.Kristal, Kehavigastuse mõiste ja liigid KrS-s, "Õigus", 1935, lk.290 jj.

tava kehapuutumatus rikkumise - eeldusel, et see oleks häbistav; isikuvastane vägivald aga - füüsilist kannatust tekitava - kuivõrra see pole häbistav. 2) Solve on antud iga häbistava kehapuutumatus rikkumisega. Kuivõrra kehapuutumatus rikkumine on ühenduses füüsilise kannatuse tekitamisega, oleks antud solve ja isikuvastase vägivalda ideaalkonkurents, niivõrra aga kui kehapuutumatus rikkumine on ühenduses tervisrikke tekitamisega - solve ja kehavigastuse ideaalkonkurents¹⁸⁰⁾.

b. Hälve (sõnaga haavutamine) üskab kaasaja kriminaalõiguses ja KrS-s mitte ainult suusõnalise (verbaalse - suulise), vaid ka kirjaliku ja miimilise haavutamise¹⁸¹⁾. Hälve võib olla nii sisuliselt kui ka sümboolselt haavutav. Sõnade edasiandmine rääkimise juures teostub hääle ja miimika kaudu, seega teotamine

¹⁸⁰⁾ Kristal-Kadari, op.cit., lk.84, nota 16.

¹⁸¹⁾ Kadari, op.cit., lk.153.

miimika kaudu on hälve¹⁸²⁾. Väga tihti verbaalne haavutamine on tihedalt seotud sümbolse haavutamisega, kui sõnad või väljendused saavad iseloomu hääle järgi, missugusega neid on öeldud, või neid saatva žesti järgi¹⁸³⁾.

Verbaalse haavutamise liike. Verbaalse haavutamise alla kuuluvad:

1) Sümbolsest haavutavad sõimusõnad, s.t. sõnad või väljendused, mis tarvitavad erandlikult sõimamise jaoks. Kõigi nende suhteliseks tunnuseks on mõttetatus ja sisutus, aga nende tarvitamine võib šokeerida ühiskonna kõlblat tunnet¹⁸⁴⁾.

2) Sõimusõnad, mis omistavad haavutava hinnangu teise isiku kõlblale väärtusele, ta talendile ja üldse käitumisele. Iseloomustavaks tunnuseks on neil sõnul see, et nendega teotatakse haavutatu isiksust kui inimest ja

¹⁸²⁾ Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1098, ad 8.

¹⁸³⁾ Ibid.

¹⁸⁴⁾ Ibid., ad 9. - Vt. ka Riigikohtu Kriminaalosalakonna seletust, "Mis vahe on auhaavamise ja laimamise vahel" (RkhK, toim.nr. 542 - 1936 või "Õigus" 1936, lk.240).

kodanikku, ilma et esitataks kindlaid häbis-
tavaid fakte, ühesõnaga - tühisõnased, näit.
loll, autu, alatu, hoor, kelm, joodik jne.
Siia liiki kuuluvad veel ka igasugused ani-
maalsed sõimusõnad, millega identifitseeri-
takse isikut loomadega, näit. "siga", "eesel",
"vasikas" jne.¹⁸⁵⁾

3) Iseenesest neutraalsete mõistet väl-
jendamine pejoratiivses vormis, mis väljen-
dab lugupidamatust vastaspoole suhtes, näit.
keegi nimetab teist "tiblaks" jne.¹⁸⁶⁾

4) Ebakõlblate eluviiside etteheitmine,
näit. kui keegi heidab naisisikule ette, et
see elavat ebakõlblalt, et see ja see varas-
tavat või petnud toda ja toda jne.¹⁸⁷⁾

5) Haavutavad esildised sooritada mida-
gi ebakõlblat, näit. võtta altkäemaksu, võlt-
sida äriraaamatuid, pöördumine võõra naisisiku
poole esitiseiga suguhühteks jne.¹⁸⁸⁾

185) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1098, ad 9.

186) Ibid. - Kadari, op.cit., lk.153.

187) Ibid. - Ibid.

188) Ibid. - Ibid.

6) Laused või sõnad, mis sisaldavad isikule sarnaste omaduste omistamist, mis alandavad ja eitavad tema kui inimese ja kodaniku kõlblat väärtust, näit. "ta on liiderlik inimene", "teie olete ebakõlblas isik", "temale kui tumeda minevikuga isikule ei sõanda ma küll usaldada seda rahasummat" jms. Siinjuures tuleb arvesse, kas otsene hinnang või haavatu võrrutamine kellegi isikuga või mingi asjaga, mis on temale haavutav¹⁸⁹⁾.

Miimiline haavutamine kuulub sellesse liiki niivõrra, kuiivõrra miimika esineb tummkõnena, s.t. mõtete väljendamise vahendina. Niivõrra kui miimika on sümboolselt haavutav, kuulub ta solve esimesse liiki¹⁹⁰⁾.

Kirjalik haavutamine on sarnane hälve liik, mis saab välise väljenduse, millel on oma iseseisev olelu, mis on jäädav ja ei kao selle momendiga, nagu see on sõimusõna ütlemise või

¹⁸⁹⁾ Ibid., ad 6. Vt. ka Kadari, op.cit., lk.154.

¹⁹⁰⁾ Kadari, op.cit., lk.154.

teo sooritamise puhul¹⁹¹⁾). Kirjalik haavutamine võib olla haavutav nii sisuliselt kui ka sümboolselt. Sümboolselt aga niivõrra kui kirjaga fikseeritakse sümboolselt haavutavaid sõnu ja kujutisi, näit. karikatuur.

Siinjuures tuleb aga tähendada, et mitte iga karikatuur pole haavutav, vaid ainult karikatuur, mis eitab teise isiku kõlblat väärtust¹⁹²⁾). Üldiselt karikatuuri küsimus on vaieldav. Selle lubamise ulatus on täiel määral fakti küsimus. Olgu siiski niipalju märkida, et teatavaid, kuigi kitsais piires peab ka seda lubatavaks tunnustama¹⁹³⁾). Kirjaliku haavutamise juurde tuleb arvestada ka mehhaaniliselt valmistatud kirja, kujutist, sümbolit, nagu trükki, fotot, litograafiat jne.¹⁹³⁾.

Hälve koguulatuses ja sümboolselt miimiline haavutamine esinevad ka teisele isikule häbistava fakti omistamise vahenditena. Tuleb

191) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099, ad 10.

192) Ibid. - Samuti ka Kadari, op.cit., lk.154.

193) Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm.3.

aga veel rõhutada, et haavutamisenä esineb teise isiku kõlblat väärtust alahindav käitumine ainult eelpooltoodud tingimusil. Oluline on: 1) et passiiv-subjekt aktsepteeriks isiklikult häbistava fakti avaldamise ja 2) et puuduksid selle levitamise võimalused.

E. Haavutamise liigitelu KrS-s.

Nagu eespool nägime, tavatsetakse kaasaja kriminaalõiguses haavutamist eristada solveks (teoga haavutamine) ja hälveks (sõnaga haavutamine)¹⁹⁴). KrS ei erista haavutamist ülaltoodud liigeks, vaid haavutamiseks käitlemisega, kohtlemisega (KrS-u sõnastuse järgi "ümberkäimisega) ja avaldusega¹⁹⁵). Toodud liigitelu ei evi aga olulist tähendust, kuna KrS ei käsita üksikuid liike iseseisvate tüüpidenä, mis tingiks karistuse erinevat raskust. Kuna KrS ei anna haavutamise liigitelu,

¹⁹⁴) Vt. eelpool, lk. 59. Vrd. ka nota 171.

¹⁹⁵) KrS §494.

s.o. käitlemise (ümberkäimise) ja avalduse, lähemat määritelu ega nende piiringuid, siis tuleb arvata, et KrS-s esitatud liigitelu peab vastama eelpooltoodud üldisele haavutamise liigitelule, s.o. a) solvele ja hälvele, b) sümboolsele (käitlemisega, mis peab sisaldama igasuguse sümboolse haavutamise nii teoga, suulise kui ka kirjaliku) ja sisulisele (avaldusega).

F. Süüteo subjekt.

Süüteo-subjekti sühtes kehtivad eelpooltoodud alused, s.t. süüteosubjektina esineb iga süüdivusvõimeline isik, ekstseptsiooni moodustab taas kvalifitseeritud haavutamine, mille juures on nõutav veel eriline õiguslik kvalifikatsioon.

G. Süüksarvatavuse eeldused.

Süüksarvatavuse eeldusena esineb haavutamise puhul nii otsene kui ka kaudne tahtlus. Ettevaatamatus ei esine süüksarvatavuse eeldusena. Tahtlus haavutamise juures eeldab, et süüteo-subjekt ise oleks teadlik, et öeldud sõnad või ta käitumine väljendab lugupidamatust teise isiku vastu, on teise isiku au eitav üldiselt või just antud konkreetseis tingimuses, eriti aga, et see oleks haavutav käitumist vahenditult aktsepteerija suhtes. Kaudse haavutamise puhul on nõutav, et haavaja teaks, et juures viibib selle isiku perekonnaliige, kellele on tema otseselt adresseerinud haavutamise¹⁹⁸⁾. Näit. kui välismaalasele õpetatakse sõimusõnu (välismaalane ei teadnud nende tähendust) ja veenati, et need ei sisalda iseendast ebakõlblat, ja kui välismaalane neid

198) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1095 ja Kadari, op.cit., lk.155.

tarvitas, siis ei ole tema käitumine tahtluse puudusel süüksarvatav, sest antud juhtumil on tegemist mittetahtliku haavutamisega¹⁹⁹). Sõna "sina" tarvitamine intelligentsete isikute vahel osutub kahtlematult haavutavaks, öelduna aga talumehe poolt, kes ei arvesta võõra isikuga suhtlemises selle asetsõna tarvitamist alandavalt, ei saa seda sõna tunnustada haavutavaks²⁰⁰). Haavutamise puhul on täitsa ükskõikne, missugust sihti subjekt on taotlenud, s.t. erilist a n i m u s i n i u r a n d i t ei ole vaja²⁰¹). Missugune see siht ka ei oleks, ikkagi on subjektile käitumine süüksarvatav, kui ta käitub teadlikult²⁰²). Mees, kes pöördub naisisiku poole

199) Ibid.

200) Ibid.

201) Samal seisukohal: Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1095, ad 4, Kadari, op.cit., lk.155, Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad komm.5 ja Liszt-Schmidt, op.cit., lk.353.

202) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1095, ad 4.

esildisega astuda armuvahekorda, on vastutav haavutamise eest, olgugi et ta antud juhtumil ei tahtnud üldse naisisikut haavutada, vaid soovis ainult rahuldada oma suguiha²⁰³⁾. Samuti kehtib eeltoodu isiku suhtes, kes ütles haavava väljendi selleks, et juuresolijail oleks lõbus.

Lõpuks olgu märkida, et kvalifitseeritud haavutamise puhul on tahtluse suhtes nõutav, et subjekt oleks teadlik haavutatava erilises õiguslikus kvalifikatsioonis.

Mis puutub haavutamise katsesse, siis k a t s e e i o l e k a r i s t a t a v²⁰⁴⁾.

Käsitanud haavutamise kui süüteo struktuuri, passiiv-subjekti, negatiivseid elemente, haavutamise liike, süüteo-subjekti ja süüksarvatavuse eeldusi, jääb veel vaadelda

203) Ibid.

204) Samuti Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad komm 6 ja Liszt-Schmidt, op.cit., lk.353: "Versuch der Beleidigung ist denkbar, aber nicht strafbar".

haavutamise tüüpe KrS-s ja haavutamise lõppemist. Selle ülesande teostamisele asumegi järgnevas osas.

H. Haavutamise tüübid KrS-s.

1. Lihthaavutamine.

KrS §494 esinev haavutamine on käsiteldav lihthaavutamisenä. Passiiv-subjektina esineb ainult teine füüsiline isik, mitte kollektiiv. Karistuse näeb KrS ette aresti mitte üle kuue kuu või rahatrahvi mitte üle 500 krooni.

2. Kvalifitseeritud haavutamine.

KrS-s on haavutamine kvalifitseeritud:
a) passiiv-subjekti, b) teoviisi ja c) eesmärgi alusel. Esmajoones asume käsitama esimest, so. passiiv-subjekti alusel.

a. Sel alusel on kvalifitseeritav:

1) oma ema, seadusliku isa või muu üleneva sugulase haavutamine²⁰⁵⁾, kusjuures sub-

205) KrS §495, lg.1.p.1.

jektina on käsiteldavad üksnes passiiv-subjektiga sugulusvahekorras olevad isikud;

2) riigi või omavalitsuse teenija haavutamine teenistuskohuste täitmisel või nende täitmise pärast²⁰⁶);

3) sõjaväe vahtkonna tunnimehe haavutamine²⁰⁷);

4) kollektiiv-isikutena käsiteldavate, s.o. sõjaväe vahtkonna, väeosa või meeskonna (sõjalaeva, tangi, lennuki jt. meeskonna) haavutamine²⁰⁸);

5) laevajuhi haavutamine²⁰⁹) (subjektina käsiteldav laevateenija või reisisija);

6) välisriigi riigipea, saadiku või volitatud asjaaja haavutamine²¹⁰). Siinjuures on nõutav, et antud välisriik peab olema

²⁰⁶) Ibid., p.2.

²⁰⁷) Ibid., p.3. - Kes on käsiteldav sõjaväe vahtkonna tunnimehena, on määritletud Garnisoni määrustikus - RT - 18, 1929.

²⁰⁸) Ibid. Vt. veel eespool, lk.47, ad 5.

²⁰⁹) Ibid., lg.2. - Laevajuhi kohta vt. KrS §442.

²¹⁰) KrS § 108, lg.1.

juriidiliselt tunnustatud ja rahuvahekorras. Erandiks on diplomaadid sõjapuhkemisel lahkumiseni riigipiirist. Riigipea - vastava välisriigi riigiõiguse kohaselt, kuna saadikuna on mõistetav volitatud asjaajaja - isik diplomaatilise iseloomuga. Kui riigipea viibib E.V. piires, siis tuleb § 108 rakendamisele ainult ametlikul siinviibimisel.

b. Teoviisi alusel on kvalifitseeritav avalik haavutamine. Mõisteliselt pole haavutamisele oluline teatavaks-saamine paljudele või selle võimalus, küll aga evib see olulist tähtsust kvalifitseeriva²¹¹⁾ asjaoluna, kui haavutamine on toimunud levitatud, s.o. müügile lastud, paljudele lähestatud, väljajootatud või käest kätte antud²¹²⁾, või avalikult väljapandud, näit. kuulutustulbale või majaanale kleebitud, vaateaknale välja pandud, ühesõnaga - nõnda välja pandud, et paljud

211) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1107, ad 9.-
Kadari, op.cit., lk.157.

212) vt. KrS § 115. Prükitootete kohta vt. § 281 ja 292.
Kadari, op.cit., lk.157.

möödujad võivad näha või lugeda²¹³⁾, trükitootes, kirjas või kujutises²¹⁴⁾. T a h t - l u s e suhtes on nõutav: 1) et subjekt oleks olnud teadlik kirjutise või kujutise haavutavas tähenduses, ja 2) et levitamine või väljapanek avalikku kohta oleks toimunud subjekti teadmisel ja otseselt väljendatud, või aga presumtiivsel nõusolekul.

Karistusena kvalifitseeritud haavutamise eest esineb KrS-s vangimaja mitte üle 6 kuu.

Siinjuures peatume veel avaliku haavutamise seoses oleva KrS §292-s fikseeritud süüteo juures. Antud juhul moodustab süüteo süüteo tunnuseid sisaldava trükitoote käivitamine. Oluline on see, et süüksarvatavuse eeldusena esineb siin ettevaatamatus (ettevaatamatu haavutamine trükitootes). Nagu Kadari²¹⁵⁾ märgib, on siin ettevaatamatuse

213) Ibid. Vt. ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1107, ad 11 ja Kadari, op.cit., lk.157.

214) KrS § 496. - Trükitoote kohta vt. § 281 ja 292.

215) Kadari, op.cit., lk.157.

suhtes mõeldav 2 teisendit, esiteks, et trükitoode käivitatatakse teadlikult, kuna aga ettevaatamatus esineb trükitootes sisalduva haavutamise suhtes, ja teiseks - süüteo-subjekt on teadlik töö haavutamist sisaldavuses, kusjuures trükitoote käivitamine toimub aga ettevaatamatusest. Trükitoote juures tuleb eristada perioodilist ja mitteperioodilist trükitoodet; kumbki liik püstitab subjekti suhtes erinevaid nõudeid. Nii on perioodilise trükitoote puhul subjektina käsitletav §292 alusel vastutav toimetaja, kuna aga mitteperioodilise puhul - autor, väljaandja, trükiasutise juhataja ja raamatukaupleja.

Sama sätte lg.2 alusel on esimeses järjekorras süüteo tunnuseid sisalduva mitteperioodilise trükitoote käivitamisel vastutav autor. Kui aga autor suudab tõendada, et trükitoode käivitati tema teadmata, vabaneb ta vastutusest. Sellest nähtub, et autor moodustab ekstseptsiooni teiste ülalnimetatud

subjektide (väljaandja, trükiasutise juhataja jt. suhtes, vastutades ainult tahtluse ulatuses.

Süütegu sisaldava trükitoote valmistamine või käivitamine toob enesega kaasa ka lisakaristusi²¹⁶⁾, nimelt võib kohus määrata: 1) perioodiliste trükitoodete seistamise kuni 5 aastani või jäädava keelu; 2) kohtuotsuse kuulutamine trükitoote lähemas numbris; 3) välismaal ilmuvate perioodiliste trükitoodete sissetoomise keelu kuni 2 aastani. Süütegu (antud juhul haavutamist) sisaldava perioodilise trükitoote käivitamise korral mõistab kohus väljaandjalt, kuigi ta on juriidiline isik, tasuraha mitte üle 25 sendi iga käivitatud eksemplari eest²¹⁷⁾.

216) Krs § 293.

217) RT nr.45 § 13-1923, MS § 3.

Olgu siinjuures märkida, et 1929.a. redaktsiooni järgi vastutasid süütegu sisaldava perioodilise trükitoote käibeale sattumise korral vastutav toimetaja iga süüteo puhul presumeeritud ettevaatamatuse eest. KRS/MS on KRS §293 lg.2 (samuti ka §500 lg.2) kustutanud ja (asemel) KRS §293 täiendanud teise lõikega, mille järgi süütegu sisaldava perioodilise trükitoote käivitamise korral mõistab kohus igal juhul väljaandjalt tasuraha mitte üle 25 sendi iga käivitatud eksemplari eest. Sellega on esiteks välistatud vastutava toimetaja vastutus ettevaatamatuse presumptsiooni alusel ja mitteperioodilise trükitoote väljaandja objektiivset vastutust laiendatud sellega, et temale on pandud vastutus igasuguse süütegu sisaldava trükitoote käivitamise juhtudel²¹⁸⁾.

218)

Saarmann-Matto, op.cit.,komm. ad § 293.

c. Eesmärgi alusel on kvalifitseeritav:

1) Vabariigi Presidendi kandidaadi isiklik haavutamine eesmärgiga hävitada valijate usaldust kandidaadi vastu (siinjuures on nõutav, et haavutamine peab toimuma ajavahemikus kandidaadi ülesseadmisest kuni valimise lõpuni²¹⁹⁾). Karistusena näeb KrS ette vangimaja mitte üle 2 aasta.

2) Riigivolikogu, omavalitsuse, vähemusrahvuse kultuuroromavalitsuse või kutseesinduskoja kandidaadi isiklik haavutamine eesmärgiga hävitada valijate usaldust kandidaadi vastu (haavutamine peab toimuma ajavahemikus kandidaatide esitamiskirjade või nimekirjade esitamise silmapilgust kuni valimiste lõpuni)²²⁰⁾. Karistusena näeb KrS ette vangimaja mitte üle 1 aasta.

219) KrS § 98¹.

220) KrS § 99.

IV peatükk. LAI M A N I N E.

I. Haavutamise lõppemine.

Haavutamise lõppemine seisab sõltu-
ses haavutamise vahendeist²²¹). Haavutamine
sõnaga või teoga lõpeb sõna avaldamise elik
teo sooritamise aktiga. Kirjalik haavuta-
mine loetakse lõppenuks mitte kirja kirju-
tamise momendist, kirja edastamisega kol-
mandale adressaadile kättesaatmiseks, sub-
jekti poolt kirja postkasti laskmise mo-
mendist, vaid kirja lugemisega adresaadi
poolt²²²). Eelöeldust järeldub, et haavu-
tamine on lõppenud häbistava käitumise ak-
tsepteeringuga passiiv-subjekti poolt.

221) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1101

222) Ibid. - Vt. ka Kadari, op.cit., lk. 155.

224) Vt. RkK. toim. nr. 542 - 1956. - Saarman-
Matto, op.cit., s. 496, ad RkK. 2.

IV peatükk. LAIMAMINE.

A. Süütegu.

1. Mõiste.

"Süüdlast laimamises, olgugi laimatava äraolekul, teda häbistava asjaolu avaldamisega, karistatakse selle teotamise eest"²²³⁾

Toodud sättest nähtub, et kehtiva KrS järgi on laimamine tahtlik teist isikut häbistava asjaolu avaldamine teise isiku juuresolekul või eemalviibimisel²²⁴⁾.

Asudes laimamise kui delikti analüüsimisele ülaltoodud mõiste kohaselt, näeme kohe, et üldjoontes on laimamine sarnane haavutamisega, nii mõistelt kui ka süüteo struktuurilt, olles nagu haavutaminegi teise isiku kõlblat väärtust eitav käitumine. Laimamisega omistatakse teisele isikule asjaolusid (fakte), mis tingivad selle isiku kõlblalt alahindamise, teiste silmis alaväärtus-

²²³⁾ KrS. § 498.

²²⁴⁾ Vt. RkhK. toim. nr. 542 - 1936. - Saarmann-Matto, op.cit., § 498, ad komm. 2.

likkuse ja hää nime alandamise²²⁵⁾. Oluliseks momendiks on laimamisele aga häbistava asjaolu teatavaks saamine paljudele, levimine, s.o. asjaolu avaldamine kolmandate isikute juuresolekul²²⁶⁾ (need momendid pole haavutamise juures olulised, kuna levimine omab vaid kvalifitseerivat tähendust ja kolmandate juuresolek — protsessuaalselt²²⁷⁾). Seega laimamise puhul on arvestatav kahjustamis-
elike ohustamisobjektina ka isiku väline au, s.t. isiku eetiline väärtus kaasinimeste silmis, isikule kaasinimeste kui hindajate poolt omistatav väärtus²²⁸⁾.

2. Laimamise kui süüteo struktuur.

Nagu haavutaminegi²²⁹⁾ esineb laimamine kehivas KrS-s formaal-süüteona, sest teise isiku välise au ohustamist elike kahjustamist meelendli-

225) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1101, ad IV A, l. Vt. ka Liepmann, op.cit., lk.232. Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 356. Kadari, op.cit., lk. 158.

226) Nii üldine doktriini seisukoht (vt.lähemalt tagapool vastava käsitletu juures). Samuti St.GB § 186 ja Saksa partikulaarõigus.Vt. Vergl.Darst.IV Bd., Lilienthal, op.cit., lk. 386 jj.

227) Vt. eespool, lk. v

228) Ibid., lk. v

229) Ibid., lk. v

kult kui tagajärge ei käsita KrS üldse laimamise olulise elemendina, vaid süüteona²³⁰⁾ esineb iga teist isikut häbistava asjaolu avaldamine, arvestamata seda, kas ta on tõeale vastav või mitte. Seega ka tõeliselt toimunud teist isikut häbistava asjaolu avaldamine on laimamine²³¹⁾.

Laimamise karistamisel võidakse jälgida kaht printsiipi: 1) kas tunnistada karistatavaks iga suguste, ka tõeale vastavate, häbistavate asjaolude avaldamist (difamatsioon ehk levilaim), või 2) ainult tõeale mittevastavate häbistavate asjaolude avaldamist (laim kitsamas mõttes). Seega laimu k.m. oluliseks elemendiks on asjaolu tõeale mittevastavus, ebatõelisuus. Difamatsiooni puhul on keelatud teist isikut häbistava asjaolu avaldamine. Sellega annab difamatsioon isiku aule eranditu kaitse²³²⁾. Selle printsiibi kohaselt ei lubata üldse vastavate asjaolude tõestamist, sest siin eeldatakse mitte ainult, et subjekt on seda seletanud, avaldanud, vaid ka seda, et need asja-

²³⁰⁾ KrS § 498.

²³¹⁾ Vt. sellekohta näidet eespool, lk. 2

²³²⁾ Kadari, op.cit., lk. 159.

olud on ebatõesed, mitteusutavad ja et on tege-
mist laimamisega. Difamatsiooni protsessi puhul
ei esine mitte praesumptio iuris, vaid praesump-
tio iuris et de iure, s.o. mitte õiguse eeldus,
vaid õiguse ja õiguse järgne eeldus. Igal juhul
järgneb karistus, kui aga laimavad sõnad olid õel-
dud, vaatamata sellele, kas need olid õiged või
mitte.

Toodust ilmneb, et selle printsiibiga välis-
tatakse üldse õiguslik võimalus isiku õigeks hin-
damiseks, kuna seadus sunnib vaikima isegi tõsi-
kindlaist ebakõlblatest asjaoludest. Selle print-
siibi aktsepteerimine ainuprintsiibina osutub
kahtlematult kahjulikuks nii üldsusele kui ka riigile.
Olgu aga kohe öelda, et ka teine printsiip —
laim k.m., mis lubab tõestada asjaolu tõe-
vastavust (exceptio veritatis), mille tulemusena ka-
ristatavus välistub — ainuprintsiibina pole prak-
tiliselt vastuvõetav. Ta välistab üksikisikult
kaitse ka neil juhtudel, kus üldsuse ega ka riigi
huvid ei nõua isiksuse puutuvate asjaolude aval-
damist, kui need asjaolud käivad isiku era- või

perekonnaelu kohta, andes võimaluse nende nudat-
siooniks isegi siis, kui see pole kasulik riigi
^{ja üldsuse} seisukohalt. ^{Teinekord võib} osutada vajalikuks isikusse puutuvate
asjaolude mitteavaldamine, näit. kui asjaolu käib
välisriigi riigipea, saadiku jne. kohta.

Ülaltoodust nähtub, et ühe või teise mainitud
printsiiibi aktsepteerimine ainuprintsiibina ei an-
na õiguspoliitiliselt sugugi häid tagajärgi, see-
pärast ongi enamjaos kaasaja kriminaalseadusand-
lustest aktsepteeritud segasüsteem: laimu k.m. kõr-
val esineb ka teatavas ulatuses difamatsioon või
ümberpöördult.

Olgu siinkohal märkida, et viimaseaja modern-
seadusandlusis võib siiski täheldada tendentsi
difamatsiooni-printsiiibi suunas, näit. Itaalia CP,
kus exceptio veritatis on välistatud. Nii pole lu-
batud exceptio veritatis teotamise puhul, vaid ai-
nult neis autülides, mis alluvad aukohtule.

Mis puutub kehtivasse KrS-u, siis on viima-
ses (§ 498) aktsepteeritud difamatsiooni-printsiiip²³³⁾,
mis laimamise kui süüteo mõistelises ulatuses eran-

233) Ibid., lk. 160.

ditult läbi viidud. Teatavas ulatuses on võimaldatud siiski exceptio veritatis, kuid olgu öeldud, et see esineb ainult erilise karistatavust kõrvaldava tingimusena, asjaolu tõestamine ei kõrvalda laimamist kui süütegu ega ka selle süüksarvatavust. Ülalmainitud seisukoht põhineb KrS §§-de 503 ja 504 sõnastusele — § 503: "Laimava asjaolu avaldamist ei loeta karistatavaks laimamiseks, kui süüdlane teeb tõeks" ja § 504: "Süüdlane laimamises ei või esitada tõendusid avaldatud asjaolu tõestamiseks ega võida teda vabastada vastutusest § 503 põhjal, kui nimetatud asjaolu käib".

Toodud sätete sõnastusest on selgelt järeldatav exceptio veritatis esinemine karistust kõrvaldava tingimusena.

Saarmann-Matto²³⁴⁾ on aga asunud vastupidisele seisukohale, käsitledes asjaolu ebatõelisust laimamise olulise elemendina. Nii loeme § 498 komm. 2: "Laimamine on mingisugune ebatõelise sündmustiku avaldamine, millega teine isik...." ja § 503

²³⁴⁾ Op.cit. § 498, ad komm.2 ja § 503 komm.

komm.: "Laimamise puhul häbistava asjaolu avaldamisel arvatakse seaduse järgi (praesumptio iuris) seda asjaolu e b a t õ e l i s e k s...."

Lõpuks olgu puudutada veel o n u s p r o - b a n d i (tõendamiskoormus) küsimust. Nagu juba eespool nägime, on laimu k.m. oluliseks elemendiks asjaolu tõele mittevastavus, seepärast tuleks sellest järeldada, et tõele mittevastavuse tõendamiskoormus peaks lasuma süüdistajal, kuid kaasaja kriminaalseadusandlus²³⁵⁾ on ses küsimuses aktsepteerinud hoopis vastupidise seisukoha, omistades onus probandi süüdistatavale, kelle suhtes on kehtiv laimu k.m. presumptsioon kuni tõeliseuse tõestamiseni.

3. Laimamise elementide eritelu.

Nagu eespool nägime, moodustab laimamise häbistava asjaolu avaldamine. Siit järeldub, et laimamisele on oluline asjaolu avaldamine²³⁶⁾, millega teine isik (laimatav) on sääraselt seotud, et

²³⁵⁾ Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1111, ad 3.
Kadari, op.cit., lk. 160.

²³⁶⁾ Ibid., 1101, ad 2. — Kadari, op.cit., lk. 161.

selle asjaolu olemasolu antud ajal ja ümbruskonnas häbistab seda isikut²³⁷⁾. Seega asjaolu²³⁸⁾ avaldamine on kui ajas ja ruumis antud konkreetse sündmuse sidundus teise isikuga²³⁹⁾. Edasi olgu silmas pidada järgmisi nõudeid. Asjaolu avaldamisena ei ole käsitatavad, mis sisaldavad teise isiku i s e l o o m u s t i s t, a r v u s t u s t j a h i n n a n g u t²⁴⁰⁾. Kui näit. teist isikut arvustame, ta võimeid, talenti alahindame, sealjuures fakte (sündmuse kirjeldust) ette toomata, siis pole laimamist, kuigi see tolele isikule kibedana võiks tunduda²⁴¹⁾. Näit.: "Seda X-i ma küll ausaks inimeseks ei pea!" või "X on varas", siis pole siinkohal fakte ette toodud. Seesugune tagaselja jutt on karistamatu, sest siin pole avaldatud, et see isik (X) oleks kuskil vargil käinud, on vaid arvustatud

237) Saarmann-Matto, op.cit., § 498, ad komm.2. Vrd. ka Kadari, ibid.

238) Olgu siinkohal märkida, et Saarmann-Matto peab asjaolu asemel õigemaks rakendada sündmustiku mõistet.

239) Vt. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1104 ja Kadari, ibid.

240) Ibid. Samuti Saarmann-Matto, ibid.

241) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1101, ad 1.

isikut. Kui seda ütlust oleks vahetult aktsepteerinud isik, kellele see adresseeritud, siis oleks tegemist juba haavutamiseaga. Küll esineb aga asjaolu avaldamisena (ühtlasi laimamisena) näit. "N. põeb süüfilist" või "X varastas eile õhtul minult taskukella" jne. Asjaolu avaldamisena ei esine ka arvamused ja oletused teise isiku suhtes, et see käitub lähemal ajal tulevikus, tolles ja tolles olukorras ebakõlblalt või laseb endaga sarnaselt käidelda²⁴²⁾. Tingimuseks on, et asjaolu võib käsitada vaid m i n e v i k k u ja o l e v i k k u, mitte aga tulevikku²⁴³⁾, kuna viimane on seoses võimalikkusega.

Edasi on nõutav asjaolu usutavus, tõenäolilik järeldavus, et antud on näilikult tõene sündmus, tõelisena mõeldav²⁴⁴⁾. (laimatava nimega märgistamine ei ole igakord tähtis²⁴⁵⁾). See kõik on

242) Ibid., lk. 1104, ad 3 - 4.

243) Nii Ibid. Saarmann-Matto, ibid. Kadari, ibid. Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 356 ("Tatsache ist zunächst nur, was der Gegenwart oder der Vergangenheit, nicht aber, was der Zukunft angehört").

244) Saarmann-Matto, ibid., Kadari, ibid.

245) Ibid. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1104, ad. 5.

aga sõltuv sellest, kellele see asjaolu omistatakse, sellest, nagu Kadari väidab, kas side antud asjaolu ja avalduses mõeldud isiku vahel on tõenäolik, tõelisena mõeldav või mitte²⁴⁶). Kui näit. 3 - 4 aastaste laste kohta väidetakse, et need olevat käinud kuskil vargil, moodustavat täieliku vargabande²⁴⁷), või kui imiku kohta öeldakse, et see olevat vägistanud kellegi naise, siis neist näidetest nähtub selgesti, et sellise asjaolu side antud isikuga (3 - 4 a. lastega ehk imikuga) on ilmselt mõeldamatu, mitteusutav²⁴⁸).

Ei ole vajalik, et asjaolu oleks täpsalt kirjeldamist leidnud²⁴⁹) ja et oleks mainitud aeg ja ruum, s.o. millal ja kus antud sündmus toimus²⁵⁰).

Edasi peab avaldatud asjaolu olema isikut, kellele asjaolu omistatakse, häbistav²⁵¹). Asjaolu

246) Kadari, ibid.

247) Liepmann, op.cit., lk. 335.

248) Vrd. ka Kadari, ibid.

249) Samuti Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1104.
Kadari, ibid. Saarmann-Matto, ibid.

250) Samal seisukohal Tagantsev-Jakobi, ibid. ja Kadari, op.cit., lk. 162.

251) Häbistav — see tähendab midagi kõlblalt lubamatut, adressaadi nime riivavat, alandavat, taunivat. Vt. ka Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 357.

häbistatavuse hinnang on sõltuv konkreetseist tingimustest, peamiselt just isikust, kellele antud fakt omistatakse²⁵²). Peale isiku kutse, ühiskondliku positsiooni jne. sõltub see veel isiku psühho-füüsilisest seisundist, nagu psüühilisest tervisest²⁵³). Asjaolu, mis esineb häbistavana vaimselt tervele isikule, ei tarvitse seda olla vaimuhaigele. Asjaolu antud isikut häbistavana käsitatavus on sõltuv edasi veel sest, kas sees selle isikuga on asjaolu mõeldav tõesena või mitte. Kui asjaolu osutub ses mõttes mitteusutavaks, siis pole ta ka teist isikut häbistav, kuna ta ei ole siis käsitatav teise isiku kõlbla isikluse väljendusena²⁵⁴).

Lõpuks jääb veel vaadelda asjaolu avalduse suhtes. Riigikohtu Kriminaalosakonna seletust, mis annab asjaolu avaldusele restriktiivsema²⁵⁵) ulatuse, piirates seda sündmuse aja ja ruumi dimensioonidega ("Asjaolu all tuleb mõista mingi-

²⁵²) Kadari, ibid. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1103, ad G, l. Vrd. ka Liepmann, op.cit., lk. 232.

²⁵³) Kadari, ibid.

²⁵⁴) Ibid. Vt. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1103.

²⁵⁵) (Asjaolule laiemal käsitlel omistab eriti aga Saksa juriidiline kirjandus).

sugust konkreetset sündmustikku, milles laimatu esineb subjektina või objektina, antud vastava tegevuse kirjeldus, tegevuse aeg ja koht (kuigi umbkaudselt). Toodud tunnused on hädavajalikud mitte ainult seepärast, et nad kuuluvad asjaolu mõistesse, vaid alles nende olemasolu võimaldab laimamisele iseloomustavat protsessuaalset toimingut — tõelikkuse tõendamist (exceptio veritatis). Viimast aga omakorda järeldus, et säärast avaldust, mis ei võimalda tõelikkuse tõestamist või oma umbmäärasuse tõttu ei lase end haarata konkreetse sündmustiku mõiste alla, ei moodusta ka asjaolu avaldamist, seega ei või ka laimamise, küll aga auhaavamise tunnuseks olla²⁵⁶). Olgu aga kohe tähendada, et Riigikohtu Kriminaalosakonna põhjendused asjaolu piiravaks ("aja ja ruumi kui asjaolu mõistelistele tunnustele mainimisega") käsitleluks ei ole purgivad. Sel arvamusel on ka Kadari²⁵⁷). On tõsi, et fakti mõistelistele elementidena on käsitledavad aeg ja ruum. Sellest aga ei järeldu, et

²⁵⁶) Riigikohtu Kriminaalosakonna toimetused nr. 542 - 1936. (lüh. RkhK) või "Õigus" 1936, lk. 239/240.

²⁵⁷) Kadari, op.cit., lk. 163.

asjaolu tähendav avaldus ainult siis on asjaolu tähendav, kui selles on öeldud, et mõeldu omab aja ja ruumi dimensioone, samuti, et avaldus ainult siis konkreetset sündmust tähendab, kui avalduses nimetatakse ("kuigi umbkaudselt") konkreetset aega ja ruumi. Nii toob Kadari näite, mis on avaldus, kuigi ta ei sisalda aega ja ruumi ("Selle eseme on ta varastanud"²⁵⁸), kus või kunas vargus kaadatud. Siit järeldub selgesti, et pole oluline avalduse sisuks oleva asjaolu aja ruumi mainimine, samuti ei anna avalduse sisu restriksiooniks alust isegi KrS, mis fikseerib vaid laimamise olulise elemendina asjaolu avaldamist, s.t. nagu taas Kadari hästi märgib, et "avaldus oma mõttelt tähendaks asjaolu"²⁵⁹). RkhK peab aega ja ruumi "hädavajalikuks mitte ainult seepärast, et kuuluvad asjaolu mõistesse, vaid nende tunnuste olemasolu võimaldab laimamisele iseloomustavat protsentuaalset toimingut (exceptio veritatis)". — Sellele tuleb vastata niipalju, et kui avalduses ei

258) Ibid.

259) Ibid.

ole mainitud aega ega ruumi, ei moodusta see siiski mingit takistust (protsessuaalset) exceptio veritatiseks. Nagu teame, lasub on u s p r o - b a n d i süüdistataval. Kuidas süüdistatav seda teostab või üldse ei tõesta, see kõik on täielikult sõltuv temast enesest. Mis puutub sealjuures aega ja ruumi, siis need võivad esineda exceptio veritatis puhul ainult vahenditena, isegi alati mitte hädavajalikena.

Laimamisele oluliseks tunnuseks peale asjaolu avaldamise on selle teatavakssaamine paljudele, asjaolu avaldamine kolmandate isikute juuresolekul, s.t. levimine²⁶⁰). Seega laimamine toimub siis, kui isik avaldab häbistavaid asjaolulised teise isiku suhtes kolmandate juuresolekul. Kui seesugused asjaolud on avaldatud omavahel, nelja silma all, siis ei ole levitamist ega saa sedastada laimamist²⁶¹). Mis puutub aga levimisel juu-

260) Nii Saarmann-Matto, ibid.

Kadari, ibid.

Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1103, ad D,1

Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 356/357.

Liepmann, op.cit., lk. 231 jj.

261)Vt.Tagantsev-Jakobi, ibid.

resolijate arvusse, siis ei ole oluline²⁶²). On vaieldav, kas aga näit. mehe poolt naisele asjaolu avaldamine kõrvaldab laimamise teokoostise²⁶³). Tagantsev-Jakobi²⁶⁴) asub toodud küsimuse suhtes seisukohal, et arutelu (asjaolude avaldamine) sarnaste isikute vahel, kes moodustavad teatud ter- viku, ühiku, ei esine levitamisenä. Nii perekond ei moodusta nõutavat kolmandate isikute kogu. Igal juhtumil ei kõrvalda laimamist aga avaldusele juurdelisatud soov, et seda ei levitataks (näit. "ära räägi teistele"²⁶⁵)).

On nõutav mitte ainult kolmandate füüsiline, vaid ka psüühiline juuresolek²⁶⁶), s.t. kolmandad isikud peavad olema suutelised mõistma avalduse tähendust²⁶⁷). Need eeldused puuduvad, kui juures- olija on süüdivusvõimetu, näit. asjaolu avaldamine lapse, vaimuhaige, teadvuseta olukorras viibija

262) Ibid., Kadari, ibid.

263) Saarmann-Matto, ibid.

264) Tagantsev-Jakobi, ibid., ad 2.

265) Saarmann-Matto, ibid.

266) Tagantsev-Jakobi, ibid., ad 3. Kadari, ibid.

267) Ibid., ad 4.

(magaja, joobnu jne.²⁶⁸) juuresolekul, kes ei ta-
ju seda²⁶⁹), või kui kolmandad isikud ei valda
keelt, milles avaldus tehtud jne.²⁷⁰).

Ebaoluline on avaldusega pöördumine vahendi-
tult kolmandate isikute poole, vaid jätkub aval-
duse sooritamisest nende juuresolekul²⁷¹). Laima-
mine kui süütegu välistub, kui ilmneb, et subjekt
ei aimanud, et teda võivad teised isikud kuulata
(kuulati salaja, ukse taga), loeti läbi ärasaat-
mata kiri või artikkel, mis sisaldas häbistavaid
asjaolusid ja oli määratud trükkimiseks jne.²⁷²).

Pole oluline ka, kas asjaolude avaldamine toi-
mub laimatava, s.o. passiiv-subjekti, juuresolekul
või mitte, s.t. pole nõutav isiklik avalduse akt-
septeering laimatava poolt (tagaselja)²⁷³). Tuleb
tõsitada, et tagaselja laimamine ohustab laimata-
va au veel enam, sest sel juhul välistatakse või-

268) Ibid., ad 3.

269) Ibid.

270) Ibid. Nii ka Kadari, ibid.

271) Ibid, ad 4. Samuti ka Kadari, ibid.

Vrd. ka Saarmann-Matto, ibid.

272) Tagantsev-Jakobi, ibid.

273) Nii ibid., ad 5, Kadari, op.cit., lk. 164 ja
Saarmann-Matto, ibid.

malus laimataval otsekoheseks avaldatud asjaolude vääramiseks. Tähtis pole ka see, kas subjekt ise on avaldatud asjaolude algallikas või annab ta edasi teistelt kuuldu²⁷⁴).

Mis puutub laimamise vahendeisse, siis laimamine võib teostuda suuliselt, kirjalikult (trükkis ja kujutises²⁷⁵), miimiliselt ja lõpuks isegi sümboolselt, kui avaldusena, vahendina kasutatakse teatavat sündmust tähendavat märki²⁷⁶).

B. Passiiv-subjekt.

Nagu haavutamise nii ka laimamise passiivsubjektina võib esineda kehtiva KrS järgi iga teine füüsiline isik kui ka kollektiiv. Kollektiivi käsitab KrS, nagu juba eelpool (teotamise passiivsubjekti käsitelus) mainitud, piiratud ulatuses. Nii esinevad kollektiividena ainult sõjaväe vahtkond, väeosa ja meeskond, kusjuures kollektiivi laimamine on käsitatav kvalifitseeritud laimamise-

²⁷⁴) Kadari, ibid.

²⁷⁵) Lubatud kriitika ja karikatuuri kohta vt. eespool.

²⁷⁶) Nii Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1103, ad G,2

na. Kollektiivisiku au eitaval seisukohal asub Saarmann-Matto²⁷⁷⁾, fikseerides, et "laimamise objektiks ei saa olla kollektiivisiku au..."

Kuna laimamine on teostatav ka tagaselja, s.o. ei ole vajalik laimatava poolt häbistava avalduse vahetu aktsepteerimine, siis siit järeldub, et passiiv-subjekti suhtes pole oluline, et ta oleks suuteline tajuma, olgugi partsiaalselt süüdivusvõimeline. Nagu juba eespool²⁷⁸⁾ nägime, on asjaolu häbistatavuse hinnang sõltuv konkreetseist tingimustest, peamiselt isikust, kellele asjaolu omistatakse, olles sõltuv peale isiku kutse, ühiskondliku positsiooni jne. veel isiku psüühilisest tervisest²⁷⁹⁾, näit. asjaolu, mis esineb häbistatavana vaimselt tervele isikule, ei tarvitse seda olla vaimuhaige suhtes²⁸⁰⁾. Avaldatud asjaolu häbistatavus oleneb veel ka sest, kas seoses selle isikuga on asjaolu usutav või mitte²⁸¹⁾. Nii võib

277) Saarmann-Matto, op.cit., § 498, ad komm.1.

278) Vt. eespool, lk. 92.

279) Ibid. Vt. ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1102, ad B, 2.

280) Tagantsev-Jakobi, ibid.

281) Ibid.

isiku vanadus välistada avaldatud asjaolu häbis-
tava iseloomu, näit. asjaolu avaldamine imiku koh-
ta, et see olevat parandamatu joodik või elavat
ebakõlblalt jne.²⁸²⁾.

Nagu haavutamise ja üldse teotamise juures on
nõutav, peab ka laimamise passiiv-subjekt olema
piiris, s.o. p e r s o n a c e r t a, teatud kindel isik²⁸³⁾. Sarnase piirsuse jaoks pole vajalik
laimatava nimega märgistamine, vaid piisab sellest-
ki, kui on nimetatud sarnased konkreetseid olukor-
rad, milles võib seda isikut kergesti ära tunda,
kellele subjekt on adresseerinud oma laimava käi-
tumise²⁸⁴⁾.

Kui asjaolu omistatakse mõnele KrS-s mitte-
fikseeritud kollektiivile, siis on käsitatavad
passiiv-subjektidena seda kollektiivi moodustavad
üksikisikud. Sel juhul on aga nõutav, et asjaolu
oleks omistatud kollektiivile kui ühikule ja et
kollektiiv kui ühik oleks mõeldav selle sündmus-
tiku autorina või kui ühik sellena, kelle suhtes

282)

Ibid.

283) Vt. eespool — teotamise passiiv-subjekti
piirsuse juures (II ptk. E, 3).

284) Vt. ibid. Vt. ka Tagantsev-Jakobi, op.cit.,
lk. 1102, ad B, 3.

vastav sündmustik toimus, sest vastasel korral puuduks kas persona certa, või side asjaolu ja kollektiivi vahel poleks tõenäolik²⁸⁵⁾.

Lõpuks jääb veel käsitleda perekonna au ohustamist häbistava asjaolu omistamisega.

Siinjuures tuleb märkida, et auühisuse tõttu on ühele perekonnaliikmele häbistava asjaolu omistamisel esineb passiiv-subjektina teine perekonnaliige ainult sel juhtumil, kui see, kellele on vahetult omistatud häbistav käitumine, ei ole käsiteldav kahjukannatajana²⁸⁶⁾, näit. surma puhul.

Käsiteldava küsimuse suhtes asub vastupidisel seisukohal Saarmann-Matto²⁸⁷⁾, eitades perekonna au laimamist. Nähtavasti toetub Saarmann-Matto KrS §-le 494, milles on expressis verbis fikseeritud vahendlik haavutamine, mis adresseeritud nii elusoleva kui surnud perekonnaliikme

285) Kadari, op.cit., lk. 165.

286) Nii Kadari, ibid.

287) Vt. Saarmann-Matto, op.cit., § 498, ad komm. 1.

aule, kuna §-s 498, mis käsitab laimamist, ei leidu vahenditu teotamise fikseeringut, Siit teebki Saarmann-Matto järelduse perekonna au laimamise eitamiseks. Tuleb aga kaasuda Kadariga²⁸⁸⁾, jaatades vahendliku laimamise võimalust. Tõusetub küsimus, miks on vahendlik teotamine fikseeritud expressis verbis ainult §-s 494 ja mitte ka §-s 498? Selleks on vajadus vältida kahtlust, mis võiks tekkida selles, kas KrS tunnustab auühisusel põhjenevat vahendlikku haavutamist või mitte, kuna haavutamise juures on oluline i s i k l i k k u s, vahetu kontakt tegija ja passiiv-subjekti vahel, s.t. haavutava käitumise vahetu aktsepteerimine passiiv-subjekti poolt, sellevastu laimamine – võib toimuda ka tagaselja, ilma et oleks nõutav häbistava asjaolu avaldamise vahetu aktsepteerimine. Kuna vahendlik teotamine on KrS-s tunnustatud ja et haavutamise isiklikkuse moment ei avaldaks kahtlust vahendliku haavutamise võimalusele, ongi vahendlik haavutamine §-s 494 expressis verbis fikseeritud.

²⁸⁸⁾ Vt. Kadari, ibid.

C. Süüteo-subjekt.

Süüteo-subjekti suhtes kehtivad juba eel-
pooltoodud²⁸⁹⁾ alused (süüdivusvõime ja kvalifit-
seeritud laimamise juhtudel — eriline õiguslik
kvalifikatsioon).

D. Süüksarvatavuse eeldused.

Süüksarvatavuse eeldusena esineb nii dolus
directus kui dolus eventualis. Ettevaatamatus ei
ole süüksarvatav. Dolus directus eeldab subjekti
otsest soovi avaldada asjaolusid, mis häbistavad
teist isikut, kusjuures subjekt ise on teadlik
nende asjaolude kõlblalt lubamatuses, taunivuses.
Dolus eventualise puhul puudub otsene tahtlus süü-
teoks, olgugi et subjekt on teadlik asjaolude hä-
bistatavuses, avaldab need siiski, suhtudes sel-
lesse isegi ükskõikselt²⁹⁰⁾. On oluline veel taht-
luseks, et subjekt oleks teadlik, et avaldab as-
jaolu seesugustes tingimuses, kus see võiks levida.

²⁸⁹⁾ Vt. eespool, ptk. II (B). Vrd. ka ptk. III (F).

²⁹⁰⁾ Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1102, ad V, 2.
Vrd. ka Kadari, op.cit., lk. 166.

Tahtluse puudumine välistab laimamise kui süüteo, kui ilmneb, et subjekt ei aimanud, et teda võivad kuulata kolmandad isikud (kuulati salaja, näit. ukse taga), loeti läbi ärasaatmata häbistavaid asjaolusid sisaldav kiri jne.²⁹¹⁾

Täiesti ebaoluline on ka see, missugust sihti subjekt taotles, s.t. eriline a n i m u s i n i u r a n d i ei ole nõutav. Kuna süüteona esineb iga teist isikut häbistava asjaolu avaldamine, vaatamata sellele, kas ta on tõeale vastav või mitte, siis ei olene süüksarvatavus sellest, kas subjekt oli teadlik asjaolu ebatõelisus või mitte.

Olgu veel kokkuvõttes rõhutada, et tahtluseks piisab asjaolu häbistatavuse ja avalduse levivõimalikes tingimuses toimumise teadlikkusest.

E. Exceptio veritatis.

KrS ei käsita teise isiku välise au ohustamist elik ohustamist in concreto kui tagajärge laimamise olulise elemendina, vaid laimamise kui

²⁹¹⁾ Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1103, ad 4.

süüteo moodustab iga teist isikut häbistava asja -
olu avaldamine, vaatamata sellele, kas see on tõe-
ne või mitte. Nagu juba eelpool nägime, on küllal-
dane süüksarvatavuse eeldusena tahtlusest, s.o.as-
jaolu häbistatavuse ja avalduse levivõimalikkudes
tingimuses teostumise teadlikkusest. Kuigi kehtiv
KrS on aktsepteerinud difamatsiooni-printsiibi, on
siiski teatavas ulatuses võimaldatud exceptio veri-
tatis, tõendada avaldatud asjaolude tõesust. Tões-
tamine on võimalik igasuguste KKS järgi lubatud
vahenditega²⁹²), kusjuures tõendamiskoormus (onus
probandi) lasub süüdistataval. Olgu veel märkida,
et exceptio veritatis ei kõrvalda KrS kohaselt lai-
mamist kui süütegu ega ka selle süüksarvatavust,
vaid ta esineb ainult erilise karistust kõrvalda-
va tingimusena.

Asjaolude tõesuse tõestus (exceptio verita-
tis) välistatakse järgneval 2 juhtumil²⁹³):

1) kui häbistavad asjaolud on omistatud vä-

292) Saarmann-Matto, op.cit., § 503, ad komm.

293) KrS § 504.

294) Vt. KrS § 108 lg. 2.

lisriigi riigipeale, saadikule, volitatud asjaajajale²⁹⁴) või muule diplomaatlikule agendile (antud juhul esineb laimamisprotsessis praesumptio iuris et de iure ja häbistavate asjaolude tõelisuse tõestamine on keelatud riigi huvide seisukohalt.).

2) kui avaldatud asjaolu puutub laimatava isiku era- või perekonnaellu, kusjuures see häbistav asjaolu avaldati avalikkuses²⁹⁵), s.o. kas levitatud või avalikult väljapandud trükitootes, kirjjas, kujutlises või avalikus kõnes²⁹⁶).

Mis on era- ja perekonnaelu, sellele ei anna KrS vastust. Igal juhtumil tuleb tähendada, et asjaolu kuuluvus era- või perekonnaellu on faktiküsimus, mis on omistatud kohtu pädevusse ex officio juhtumitel, kui soovitakse esitella tõendus selliste asjaolude tõesuse tõestamiseks²⁹⁷). Eraellu kuuluvad sündmused, mis ei puutu isiku teenistuskohuseid ja kutseala²⁹⁸). Perekonnaelu

²⁹⁵) Vt. KrS § 500.

²⁹⁶) Selle kohta vt. Saarmann-Matto, op.cit., § 115 ja 498.

²⁹⁷) Ibid., § 504, ad komm.

²⁹⁸) Ibid. Nii ka Kadari, op. cit., lk. 168.

on eraelu alaliik ja käsitab vahekordi abikaasade, ülenevate ja alanevate sugulaste ning vendade ja õdede vahel. Siinjuures on aga nõutav tegeliku kooselu eksistents eelpoolnimetatud isikute vahel, mis on eeldatav ühise eluaseme ja leibkonna näol²⁹⁹⁾.

Era- ja perekonnaellu puutuvate asjaolude exceptio veritatis'e mittelubamisega on isikule jäetud eriline "intiimne nurgake", mis pole kättesaadav teiste isikute ründeile häbistava asjaolu avaldamisega³⁰⁰⁾, kuna nende paljastamine antud juhtumil osutub kahjulikuks üldsuse huvele.

On vaieldav, kas kuuluvad süüteod eraelu sfääri või mitte. Nii asub Saarmann-Matto³⁰¹⁾ seda eitaval seisukohal, kuna Kadari omistab eraelu sfääri erasüüdistuse korras jälitavad süüteod, kui kahjukannatajaks on laimatava perekonna liige³⁰²⁾.

Peale eespooltoodud juhtumi on exceptio ve-

299) Ibid.

300) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1114, ad 5.

301) Saarmann-Matto, ibid.

302) Kadari, ibid.

ritatis süüdlasele lubatud³⁰³⁾, kusjuures süüdlasele on antud võimalus vabaneda karistatavusest, kui ta tõestab: 1) "et avaldatud asjaolu vastab tõele, või 2) et tal oli küllaldane põhjus lugeda avaldatud asjaolu tõeseks ja et ta selle avaldas riigi või ühiskonna kasu pärast, oma kohuste täitmise huvides või oma perekonna au kaitseks."

Punkt 1 all on mõeldud, et asjaolu oleks objektiivselt tõene. Punkt 2-s — subjektiivne tõesus³⁰⁴⁾, s.o. asjaolu tõeseks pidamine selle avaldaja poolt, kusjuures on tingimuseks, et oleks antud küllaldane põhjus asjaolu tõeseks pidamiseks³⁰⁵⁾. Küllaldane põhjus — see on faktiküsimus, ja kuulub lõplikult kohtu tuvastamisele. Subjektiiivse tõelikkusega arvestamine on seotud teatavate eeldusiga häbistava asjaolu avaldamise põhjustest, erilisest eesmärgist³⁰⁶⁾, nimelt: 1) avaldamine riigi või ühiskonna kasu pärast, 2) oma kohuse (õigusliku) täitmise huvides või 3) enese või oma perekonna au kaitseks³⁰⁷⁾. Puudub aga aval-

³⁰³⁾ Krs § 503.

³⁰⁴⁾ Vt. Saarmann-Matto, op.cit., § 503, ad komm. Tagantsev-Jakobi, op.cit.lk.1112, ad 5. Kadari, op.cit., lk. 169.

³⁰⁵⁾ Kadari, ibid.

³⁰⁶⁾ Saarmann-Matto, ibid.

³⁰⁷⁾ Ibid. Vt. ka Kadari, ibid.

damisele ülalnimetatud eesmärk, siis ei vabasta asjaolu tõeseks pidamine süüdlast karistusest, olgugi et selleks oli küllaldane põhjus. Subjektiivne tõesus karistust kõrvaldava tingimina pole süüdlase poolt kasustatav, mitte ainult asjaolu objektiivselt ebatõenäosuse tuvastamisel, vaid ka siis, kui asjaolu on objektiivselt tõene, kuid süüdlasel puudub võimalus seda tõestada³⁰⁸). Seega subjektiivse tõesuse tõestamisel on ebaoluline, kas asjaolu on tõene või mitte.

F. Laimamise lõppemine.

Laimamine on lõppenud häbistava asjaolu avaldamisega kolmandate isikute juuresolekul, s.o. tingimuses, kus ta võib teatavaks saada paljudele, s.t. levida³⁰⁹).

G. Laimamise tüübid KrS-s.

1. Lihtlaimamine.

Lihtlaimamisena on käsitletav KrS § 498 an-

³⁰⁸) Ibid.

³⁰⁹) Vt. Liepmann, op.cit., lk. 237, ad b.
Kadari, op.cit., lk. 165.

tud laimamine. Mis puutub siinjuures lihtlaimamise kui süüteo elementidesse, subjektidesse, süüksarvatavuse eeldusisse, siis need on käsitelu leidnud juba eespool. Märkida olgu siin seda, et passiiv-subjektina on käsiteldav lihtlaimamise puhul ainult teine füüsiline isik, mitte kollektiiv. Karistus: vangimaja mitte üle 6 kuu.

2. Kvalifitseeritud laimamine.

Nagu haavutaminegi on laimamine kvalifitseeritud a) passiiv-subjekti, b) teoviisi ja c) eesmärgi alusel.

a. Passiiv-subjekti alusel on kvalifitseeritud:

- 1) oma ema, seadusliku isa või muu üleneva sugulase laimamine³¹⁰⁾;
- 2) riigi või omavalitsuse teenija laimamine ta teenistuskohuste täitmisel või nende täitmise pärast³¹¹⁾;
- 3) välisriigi riigipea, saadiku või volitatud asjaajaja

³¹⁰⁾ KrS § 499 p. 1.

³¹¹⁾ Ibid., p. 2.

- laimamine³¹²⁾;
- 4) sõjaväe vahtkonna tunnimehe laimamine³¹³⁾;
- 5) kollektiivisikute, s.o. sõjaväe vahtkonna, väe-osa ja meeskonna laimamine³¹⁴⁾;
- 6) laevajuhi laimamine³¹⁵⁾ (subjektina esineb laevateeniija või reisija).

Tahtluse suhtes on nõutav, et subjekt oleks teadlik, et laimatav omab ülalmainitud õigusliku kvalifikatsiooni.

b) Teoviisi alusel on kvalifitseeritud avalik laimamine, s.o. laimamine levitatud või avalikult väljapandud trükitootes, kirjas või kujutises³¹⁶⁾.

Tahtluse suhtes on nõutav: 1) et subjekt oleks olnud teadlik kirjutise või kujutise laimavas tähenduses ja 2) et levitamine või väljapanek avalik-

312) KrS § 108 lg. 2. Vt. läh. nimetatud isikute kohta kvalif. haavutamise juures (III ptk. H, 2, b.).

313) KrS § 499 p. 3. Vt. ka Garnisoni määrustik (RT 18 - 1929).

314) Ibid.

315) Ibid., lg. 2. Laevajuhi kohta vt. KrS § 442.

316) KrS § 500. Trükitoote kohta vt. § 281 ja 292. Ettevaatamata laimamise kohta trükitootes (§ 292) vt. eespool (III ptk., H, 2, b.).

ku kohta oleks toimunud subjekti teadmisel ja ot-
seselt väljendatud või aga presumptiivsel nõustu-
misel.

Karistusena kvalifitseeritud³¹⁷⁾ laimamise
eest näeb KrS ette vangimaja mitte üle 1 aasta.

c) Eesmärgi alusel on kvalifitseeritud:

1) Vabariigi Presidendi kandidaadi laimami-
ne³¹⁸⁾.

2) Riigivolikogu, omavalitsuse, vähemusrahvu-
se kultuuromavalitsuse või kutseesinduskoja kandi-
daadi laimamine³¹⁹⁾.

H. 1. Laimamise ja haavutamise eristamine.

1) Laimamise moodustab häbistava asjaolu aval-
damine, haavutamise — häbistav käitlemine või hä-
bistav avaldus.

2) Laimamine võib toimuda tagaselja, s.t. ei
ole vajalik laimava avalduse isiklik aktseptee-

³¹⁷⁾ KrS § 499, 500, 108 lg. 2.

³¹⁸⁾ KrS § 98'.

³¹⁹⁾ KrS § 99. Olgu siinkohal märkida, et ülal-
nimetatud isikute laimamisel kehtivad sa-
mad eeldused ja tingimused, kui haavutami-
selgi, seep. vt. eespool (III ptk., H, 2 c).

ring laimatava poolt; KrS järgi esineb süüteona ainult juuresolija haavutamine (isiklik haavutamine), mitte aga tagaselja, seega haavutamisele on mõisteliselt oluline vahetu kontakt tegija ja passiiv-subjekti vahel.

3) Laimamisele on oluliseks tunnuseks asjaolu avaldamine kolmandate juuresolekul, s.o. levimine; haavutamisele pole aga oluline kolmandate juuresolek või üldse haavutamise toimumine eeldusel, kus ta võiks teatavaks saada paljudele; haavutamine häbistava asjaolu avaldamisega on antud siis, kui puuduvad levimise eeldused.

4) Laimamise passiivsubjektina on käsitatav iga füüsiline isik; haavutamise passiiv-subjektina — ainult süüdivusvõimeline (olgugi partsiaalselt).

5) Lihtsaim laimamise ja haavutamise eristamine on avalduse sisuks oleva sündmuse kirjelduse olemasolu laimamisel ("Sa oled varas" - haavutamine, "Ma nägin, kui Sa eile öösi kõrval majas vargil käisid" - laimamine).

2. Laimamise ja valesüüdistuse eristamine.

Laimamise sisuks võib olla ka nii kriminaal- kui distsiplinaarsüüteo omistamine teisele isikule. Millega erineb laimamine valesüüdistusest³²⁰⁾ kui süüteost? Valesüüdistusega on tegemist siis, kui avaldus tehakse asutisele, kelle pädevusse kuulub kriminaaljälitamise alustamine või distsiplinaarvastutusele võtmine³²¹⁾. Valesüüdistuse olulise elemendina esineb aga süüteo ebatõesus, s.t. kaebus peab olema objektiivselt tõeale mittevastav. On nõutav, et kaebuse esitaja teadlikkus süüteo ebatõesuses eksisteeriks. Olgu aga mainida, et süüteo ekslikult tõeseks pidamine kõrvaldab valesüüdistuse süüksarvatavuse³²²⁾.

I. Provokatsioon ja retorsioon³²³⁾.

Süüdlast lihthaavutamise³²⁴⁾ või lihtlaimamise³²⁵⁾ puhul võidakse karistusest vabastada KrS

³²⁰⁾ KrS § 139.

³²¹⁾ Vt. Kadari, op.cit., lk. 169. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1102, ad IV, A, 3.

³²²⁾ Kadari, op.cit., lk. 170.

³²³⁾ Vt. läh. Saarmann-Matto, op.cit., § 442, ad komm.

³²⁴⁾ KrS § 494.

³²⁵⁾ KrS § 498.

§ 502 alusel:

- 1) "kui teotamise kutsus välja kahjusaaaja ise üheväärise või raskema vägivallaga isiku kallal või üheväärilise või raskema teotamisega,
- 2) kui kahjusaaaja "tasus temale üheväärilise või raskema vägivallaga isiku kallal või üheväärilise või raskema teotamisega."

Punkt 1-s on fikseeritud provokatsioon, s.t. kui teotamine oli passiv-subjekti poolt provotseeritud. Punkt 2-s — retorsioon (omatahtlik kätetetasu) teotamise eest.

Olgu veel rõhutada, et karistusest vabastamine provokatsiooni või retorsiooni olemasolul on võimalik vaid lihthaavutamises (§ 494) ja lihtlaimamises (§ 498), mitte aga nende süütegude kvalifitseeritud juhtumel³²⁶⁾.

Nagu ülaltoodust nähtub, esinevad provokatsioon ja retorsioon eriliste karistust kõrvaldavate tingimitenä. § 502 kohaldamine on kohtule fakultatiivne.

³²⁶⁾KrS § 495, 496, 499, 500 ja 108.

J. Teotamine - lisakaristus.

Teotamise lisakaristusena näeb kehtiv KrS §-s 505 ette süüdimõistva kohtuotsuse kuulutamise avalikult ajalehes. Kohtuotsuse kuulutamine avalikult ajalehes toimub kahjusaaja palvel, mis avaldatud enne, kui kohus asus asja otsustamisele³²⁷⁾. Palve rahuldamine oleneb aga kohtu soovast (ka eitav ei nõua mingit motiivingut). Kahjusaaja palve rahuldamise korral tuleb fikseerida kohtu resolutsioonis, et otsus kuulutatakse³²⁸⁾ RT-s ja ühes eraajalehes süüdlase kulul³²⁹⁾. Otsuse ajalehes kuulutamise kulud on kohtukulud³³⁰⁾.

327) Saarmann-Matto, op.cit., § 505, ad komm.

328) Vt. KrS § 22 p. 2.

329) Vt. Saarmann-Matto, ibid.

330) Vt. KKS § 881 ja 715 p. 3.

V peatükk. LÕPPKOKKUVÕTTEID.

Kõige eeltooduga oleme jõudnud lõpule teotamise käsitelus kehtiva KrS alusel. Lõpuks püüame veel lühidalt summeerida teotamise põhijooni ja vaadelda kriminaalpoliitilist alust laimamise raskemalt karistatavuseks haavutamisest.

Nagu nägime, moodustab kehtivas KrS-s teotamise kui süüteo igasugune teise isiku kõlblat väärtust eitav käitumine. Kuna au ohustamist elik kahjustamist kui tagajärge ei käsita KrS üldse teotamise olulise elemendina, vaid, nagu nägime, tähtis on see, et käitmine oleks teist isikut häbistav, au eitav, arvestamata, kas see on tõeale vastav või mitte, siis järeldeb sellest, et KrS-s esineb teotamine formaal-süüteona. Nii on tõelise varga nimetamine vargaks KrS järgi ikkagi haavutamine ja tõeliselt toimunud teist isikut häbistava asjaolu avaldamine — laimamine. Olgugi et laimamise puhul KrS difamatsiooni-printsipi kõrval teatavas ulatuses võimaldab ka exceptio veritatis, on laimamine kui delikt ikkagi püsiv, kuna exceptio veritatis ei kõrvalda KrS kohaselt

laimamist kui süütegu ega ka selle süüksarvata-
vust, vaid esineb ainult erilise karistust kõrval-
dava alusena.

Kuna laimamisele on oluline asjaolu avaldami-
ne tingimuses, kus ta võib teatavaks saada palju-
dele, s.o. levida, siis siit võime järeldada, et
laimamise puhul tuleb au kui inimese sisemise väärtuse kõrval arvestada hüvena ka isiku välist au. Väliste au ohustamise võimalus ongi selleks kriminaalpoliitiliseks aluseks, mis tingib laimamise kui teotamise eriliigi raskemalt karistatavuse haavutamisest. Seepärast tuleb ka kahtluse korral avalduse sisuks oleva asjaolu suhtes tunnustada haavutamist, kui kergemalt karistatavat süütegu, mitte aga laimamist.

Lõpetades teotamise käsitletu kehtiva KrS-e alusel, võime konstateerida, et KrS presumeerib iga inimese suhtes au olelut ja omistab igale õiguse, et tema au ei eitataks, häiritaks, alavääristataks, tunnustades au kui hüvist, s.o. kriminaalõiguslike normega kaitstavat hüve.